

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

ZPRAVODAJSTVÍ ČESKÝCH TELEVIZÍ
JAKO KOMUNIKAČNÍ PROJEVY

(bakalářská práce)

vypracovala: ALENA OHARKOVÁ
vedoucí práce: Doc. PETR ZIMA

P R A H A

2 0 0 7

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 15. 2. 2007

.....
podpis

OBSAH

Seznam tabulek	4
Úvod	5
1. Komunikace	7
1.1 Typologie komunikace	8
1.2 Mediální komunikace	11
1.2.1 Funkce mediální komunikace	12
1.2.2 Ohled na charakter publika	13
1.2.3 Komeracionalizace	13
2. Zpravodajství	14
2.1 Televizní zpravodajství	14
2.1.1 Druhy televizních zpráv	15
2.1.2 Moderátoři	16
2.1.3 Hlavní zpravodajské relace ČT1 a TV Nova	18
3. Jazyk televizního zpravodajství	
3.1 Stylistika	19
3.1.1 Publicistický styl	20
3.2 Textová výstavba zpráv hlavních zpravodajských relací ČT1 a TV Nova	21
3.2.1 Příklady textové podoby stejné zprávy v Televizních novinách a v Událostech	23
3.3 Mluvená podoba zpráv	27
3.4 Komunikačně-pragmatická rovina	
3.4.1 Prvky interakce tváří v tvář ve zprostředkované kvaziinterakci	34
3.4.1.1 Simulace společného prostoru	34
3.4.1.2 Simulace zpětné vazby, dialogizační prvky	35
3.4.2 Nonverbální komunikační prostředky	41
Závěr	51
Použitá literatura	53

Příloha č.1: Přepsané televizní zprávy

Příloha č.2: Nahrávky televizních zpráv na CD

Seznam tabulek:

1. Interakce versus komunikace	8
2. Typy interakce dle Thompsona	9
3. Neverbální komunikační prostředky	11
4. Sledovanost hlavních zpravodajských relací ČT1 a TV Nova	19
5. Jazykové jevy ve zprávách (podrobně)	25-26
6. Znaky fonetického přepisu	29
7. Zdůraznění vizuality / simulace společného prostoru	35
8. Oslovení diváků	40
9. Jazykové jevy ve zprávách (v číslech)	41

Úvod

Mediální komunikace představuje v dnešní společnosti významný zdroj zkušeností, prožitků a poznatků; média jsou společenské instituce, které mají velký podíl na zajišťování komunikace ve veřejné sféře. Jednou z významných součástí mediální komunikace je také televizní zpravodajství. Jak s námi tedy zpravodajští mluvčí komunikují?

Televizní zpravodajské relace jsou z ekonomického hlediska (bohužel) jen jedním z produktů nabízených jednotlivými televizními stanicemi. Jejich náplní je tedy (mimo jiné) i boj o televizní diváky a o inzerenty. Tento boj se odráží nejen na výběru zpráv, které v relaci zazní, ale také na stylistické podobě mluvených zpráv a komunikačních projevech zpravodajských mluvčích. V televizním zpravodajství je vedle mimomediálních aktérů a událostí reprezentováno i médium samotné. Jednotlivá média se společnosti nepředstavují pouze jako celek, nýbrž jsou prezentována určitými osobami – „imagemakery“, kteří tvoří obraz média a představují jej veřejnosti. V audiovizuální oblasti tyto role hrají nejčastěji moderátoři či významní komentátoři. Prostřednictvím zpravodajských mluvčích je s diváky vedena jednosměrná komunikace, která v boji o diváka představuje silnou zbraň.

Jazyková a řečová podoba projevů veřejných mluvčích souvisí s jejich komunikačními cíly. Jaroslav Bartošek se ve své práci o kultuře a technice mluvené řeči táže: Co lze vyčíst z řečového projevu ostatních? Jak získat autoritu ve veřejném životě? Čím získat přízeň a sympatie posluchačů? (Bartošek, Jaroslav, 2003, 4)

Výrazové a vyjadřovací prostředky, s nimiž pracují mluvčí televizního zpravodajství, lze metodicky rozdělit do dvou částí: na složku obrazovou¹ a složku zvukovou. Zvuková složka je ve zpravodajských sděleních zastoupena převážně mluveným slovem a reálnými zvuky a ruchy prostředí. Zvláštním, ale významným výrazovým prostředkem jsou nonverbální prvky. Patří k nim mimika a výrazy obličeje, gesta, pohledy očí, držení a pohyby těla, a také např. zvolené oblečení (Osvaldová, B. a kol., 2001, 74).

Tato práce se snaží popsat a srovnat podobu mluvených zpráv a povahu komunikačních projevů moderátorů a reportérů ve veřejnoprávní a soukromé televizní stanici.

Teoretická část práce pojednává o typech mezilidské komunikace a interakce a blíže popisuje komunikaci v masových médiích, dále se věnuje zpravodajství a zpravodajskému jazyku obecně.

¹ Obrazovou složkou zpráv (kromě nonverbálních komunikačních prostředků moderátorů) se tato práce nezabývá.

Praktická část se věnuje konkrétní podobě hlavních zpravodajských relací obou stanic. Materiálem pro tuto práci je celkem dvanáct dílů hlavních zpravodajských relací České televize (Události) a televize Nova (Televizní noviny). Na obou televizních stanicích se střídají tři moderátorské páry, od každého páru jsem nahrála dva díly zpráv z období dvou listopadových týdnů roku 2005, Pouze u páru Markéta Fialová – Karel Voříšek jsem použila vzorky zpráv z listopadu 2006.² Těchto dvanáct dílů zpravodajství jsem přepsala, přičemž jsem vynechávala výpovědi politiků, svědků apod.

Podobu zpráv jsem zkoumala na třech úrovních – tou první je textová výstavba mluvených zpráv; zde jsem sledovala užívané stylistické prostředky. Druhou úrovní je akustická podoba řečového projevu moderátorů, tedy mluvní tempo, výslovnost a hezitační zvuky. I tyto prostředky (byť užitě neplánovaně) mohou sloužit k upoutání naší pozornosti; vytvářejí dojem divácky lákavé nepřipravenosti projevu a případné improvizace. Třetí úroveň se týká způsobu sdělování zpráv z hlediska komunikace moderátorů s diváky pomocí nonverbálních komunikačních prostředků (mimika, gestikulace, vzhled mluvčích). Za hlavní zpravodajské mluvčí považuji dvojice moderátorů ve studiu. Jazykové prostředky jsem sice zkoumala jak ze zpráv oznamovaných reportéry ve studiu, tak z reportáží v terénu, projevu reportérů jsem se však věnovala pouze okrajově (zkoumala jsem jen komunikaci moderátorů s reportéry).

Klíčovým pojmem zde je funkčnost komunikace. Ta je určena cílem mluvčího a jeho vztahem k posluchači. Jakákoliv komunikace v rámci sociální interakce, která má řadu podob od interpersonální až po masovou komunikaci, kam patří i žurnalistická sdělení, není nikdy realizována samoučelně, nýbrž je vždy určována snahou po dosažení konkrétního komunikačního cíle.

Snažila jsem se popsat, jakým způsobem moderátoři prezentují svůj vztah k divákům, k reportérům i mezi sebou navzájem. Přestože v práci uvádím konkrétní jména moderátorů a reportérů, není mým cílem popisovat a srovnávat řečové projevy jednotlivých mluvčích.

Mým cílem je zjistit, jaké komunikační prostředky používají hlavních zpravodajské relace obou stanic a jaké komunikační cíle mají stanoveny.

Všechny příklady jazykových prostředků, které v této práci uvádím, jsou použity ze vzorků zpráv, které jsem nahrála a přepsala a které také k práci přikládám (k práci náleží 2 přílohy; nahrané vzorky zpráv na CD a jejich přepis).

² Důvodem byla nemoc a dočasný odchod Markéty Fialové z obrazovek v roce 2005.

1. KOMUNIKACE

Komunikací v nejširším smyslu slova jsou míněny veškeré procesy, jejichž smyslem je přenos informací. Jde o velmi rozsáhlou oblast, která zahrnuje technické, biologické či psychické a sociální systémy zprostředkování informací. Pod komunikací v užším smyslu slova lze rozumět naproti tomu proces dorozumívání a zprostředkování významů mezi živými bytostmi (živočichy). Mezilidská komunikace je pak forma sociálního jednání, které je spojeno se subjektivním vědomím člověka a je vztaženo k myšlení, cítění a jednání jiných lidí. Zahrnuje velice široký seznam lidských činností, jež mají společné to, že jejím smyslem je sdělování skutečností mezi dvěma a více účastníky komunikace. Komunikovat lze například prostřednictvím toho, jak se oblékáme, chováme atd., nejkompexnější podobu má komunikace realizovaná řečí.

Akt komunikace bývá dnes vnímán poněkud zjednodušeně jako směna informací, jako více méně technický proces, ve kterém se přesouvají sdělení od vysílatele k příjemci. Základ pojmu ovšem musíme hledat v latinském slově *communicare*, které znamená sdílet, svěřovat, stýkat se, sjednávat. Pod pojem komunikace tak můžeme zahrnout nejen sdělování, směnu a distribuci informací, ale i jejich sdělení v sociálním prostoru - v rodině, na pracovišti, ve škole, v národě atd.

Pro komunikační teorii a výzkum je charakteristická multidisciplinarita. To znamená, že se zde uplatňují různé vědecké disciplíny, sémiotika, sociologie, psychologie, lingvistika, a stejně tak řada rozličných přístupů. Termín komunikační teorie zahrnuje komplex speciálního vědění, které se pokouší o porozumění komunikačnímu procesu. Neexistuje ovšem jednoznačná shoda o tom, co konstituuje komunikační teorii, respektive, kde končí předmět komunikace a začínají další příbuzná témata. S pojmem komunikace úzce souvisí pojem interakce, avšak jejich vztah je vykládán různě. V této práci je komunikace chápána jako součást interakce – sociální interakce je rámcem sociální komunikace; komunikace je druhem sociální interakce.

Tabulka č. 1 – interakce versus komunikace:

	INTERAKCE	KOMUNIKACE
původ slova	z lat. <i>actió</i> , tj. činnost, působení, děj a <i>inter</i> , tj. uprostřed n. mezi	- z lat. <i>communicare</i> - sdílet, stýkat se, rokovat, spojovat - či z lat. <i>communicatio</i> – spojování, sdělování, sdílení
obecný význam a vlastnosti	interakce = vzájemné <u>působení</u> mezi dvěma (či více) <u>prvky</u>	komunikace = vzájemné <u>sdělování</u> (sdílení významů) mezi dvěma <u>subjekty</u>
	interakce = přenos energie	komunikace = přenos informací
	interakce = působení přímé	komunikace = působení nepřímé, zprostředkované médií
	IA probíhá bez omezení	komunikace probíhá <u>pouze v rámci subjektů</u> - tj. živých entit, které musí mít společný komunikační kanál jímž mohou vysílat a přijímat informace a společný komunikační kód , aby těmto informacím dávali shodné významy
zúžení významu v sociální psychologii	sociální interakce = vzájemné působení a ovlivňování jedinců, skupin, prostředí; vzájemná výměna podnětů	sociální komunikace = vzájemné sdělování a dorozumívání, které předpokládá porozumění
	interakce = sociální styk	komunikace = sociální dorozumívání
	interakce = sociální děj, akt	komunikace = sdělování a přijímání významů v rámci soc. děje

V souvislosti s jazykem slovem komunikace označujeme dorozumívání, jednání, styk, kontakt. Komunikace v přirozeném jazyce je nejdokonalejší a užívá se nejvíce. Tvoří ji tyto složky (Bartošek, J., 2003, 5):

- a) produkce řeči (dýchání, hlas, artikulace, kódování textu do jazykových znaků – mluvených či psaných) produktořem;
- b) recepce řeči (smyslový příjem akustického nebo optického signálu, jeho dekódování a interpretace (pochopení, porozumění, percepce) recipientem;
- c) společenské aspekty (psychologické a pragmatické);
- d) mentální předpoklady (předpokladová báze) komunikantů;
- e) pochopení smyslu sdělení v celku a reakce na něj;

1.1 Typologie mezilidské komunikace

Proces směny a přenosu informací, který má povahu sociální interakce, bývá označován jako komunikace sociální. Po převážnou část dějin lidstva probíhala většina sociální interakce, již se lidé účastnili, tak, že se setkávali tvář v tvář. Rozvoj komunikačních médií vytvořil (a vytváří) nové formy jednání a interakce. Nejběžnější způsob rozlišování jednotlivých typů komunikace se děje podle toho, v jaké rovině uspořádání společnosti se komunikace odehrává. Podle tohoto rysu rozlišujeme komunikaci:

- intrapersonální (realizuje jedinec v rámci tzv. vnitřní řeči, komunikace se sebou samým, např. při zpracování nového poznatku jedincem či zvažování výhod různých řešení);
 - interpersonální (komunikace mezi dvěma až třemi lidmi);
 - skupinová (komunikace uvnitř nějaké ustavené skupiny, např. rodiny);
 - meziskupinová (komunikace mezi ustavenými skupinami, např. mezi třídami ve škole);
 - institucionální/organizační (komunikační procesy v rámci politického systému, uvnitř podnikatelského subjektu, mezi takovými subjekty atd.);
 - celospolečenská (komunikační procesy, které jsou potenciálně dostupné všem příslušníkům určité společnosti – sem spadá i komunikace podmíněná existencí masových médií, tedy mediální komunikace);
- (Jiráček, J., Köpplová B., 2003, 16)

John B. Thompson ve své knize Média a modernita (2004, 73) dává přednost pojmu interakce; rozlišuje interakci tváří v tvář, zprostředkovanou interakci (telefon, e-mail) a zprostředkovanou kvaziinterakci (médiá).

Tabulka č. 2 – typy interakce dle Thompsona:

	Interakce tváří v tvář	Zprostředkovaná interakce	Zprostředkovaná kvaziinterakce
Časoprostorové uspořádání	Odehrává se v kontextu společné přítomnosti.	Jednotlivé kontexty jsou od sebe oddělené	Jednotlivé kontexty jsou od sebe oddělené
Symbolické prvky	Velké množství symbolických prvků	Omezené množství symbolických prvků	Omezené množství symbolických prvků
Na koho je jednání zaměřeno	Na zcela konkrétní další jednotlivce	Na zcela konkrétní další jednotlivce	Na neurčitý soubor potenciálních příjemců
Dialogický / monologický charakter	Dialogický	Dialogický	Monologický

Další možné členění komunikace vychází z toho, jakým prostředkem je komunikace provozována. Takto komunikaci členíme na:

- a) verbální – realizovaná výhradně pomocí jazykového materiálu, tedy fonémy, morfémy, slovy a větami, a to formou mluvenou nebo psanou. Ve formě

mluvené uplatňuje prostředky paralingvální (síla a barva hlasu, melodie, přízvuk, rytmus a tempo řeči, vkládání pauz);

b) verbálně-neverbální – kombinace prostředků verbálních a neverbálních, k nimž patří využití proxemiky (míra vzdálenosti mezi komunikujícími), haptiky (fyzický kontakt, např. podání ruky), kineziky (pohyb komunikujících, tedy gesta, mimika, pohyby celého těla);

c) neverbální – např. pantomima či kreslené vtipy bez textu;

Verbální komunikace je vyjadřování pomocí určitého jazyka prostřednictvím mluveného slova – řeči. Avšak ve velké většině je mezilidská komunikace verbálně-neverbální; sdělované informace jsou předávány pomocí složité směsi vzezření, držení těla, vystupování, gestikulace, pohledů a mimických výrazů. Velká část takto předávaných informací působí pod hranicí vědomí; ovlivňují naše nálady, postoje, očekávání a motivaci, i když si to ani neuvědomujeme. Schopnost správně vyhodnotit přijaté signály a vyslat nazpět jim adekvátní je důležitá především v případě, když se tento recipient snaží cokoli zatajit, skrýt, ať již je to strach, klam či nepřátelství. Obsah verbální komunikace má často na celý výsledek jednání mnohem menší význam než způsob, jakým bylo sdělení doprovázeno po stránce neverbální. Správná koordinace obou složek zvyšuje pravděpodobnost úspěchu při jednání jakéhokoli druhu.

Neverbální komunikaci můžeme rozdělit do čtyř skupin na *symboly*, *ilustrátory*, *regulátory* a *adaptéry*. *Symboly* jsou signály, které se užívají v rámci konkrétní významové oblasti a lze je snadno vyjádřit verbální cestou. Mezi ně patří například potápěčský signál OK, znamení vítězství či ono známé držení palce. Mnohé z nich jsou charakteristické pro určitou oblast, konkrétní kulturu, a tak významově stejné symboly mohou být v různých zemích odlišně ztvárněny. Znalost symbolů konkrétní kultury či etnika usnadní jedinci socializaci do takovéto skupiny, nebo mu minimálně pomůže se vyhnout vyslání neúmyslného signálu nebo odhalit případnou lež. *Ilustrátory* jsou spojeny s řečí a mohou být používány pro zdůraznění slov nebo frází, naznačení vztahů, nakreslení obrazu ve vzduchu, udávání tempa událostí a rytmu mluveného slova. Jejich četnost opět záleží na konkrétním kulturním prostředí, např. v oblasti Středozevního moře pokládají tyto gestikulace za nezbytné pro každou konverzaci. *Regulátory* jsou signály změn, které mají často důležitou roli pro započetí nebo ukončení komunikace. Nejpoužívanější regulátor je bezpochyby podání ruky, které zároveň obsahuje sdělení o síle a postavení jedince. Během vzájemné verbální komunikace nastává mnoho chvil pro užití regulátorů, například v době, kdy právě mluvící chce předat slovo dále, nebo jeho

dosavadní posluchači chtějí vzájemný kontakt přerušit. *Adaptéry* jsou pohyby, gesta a ostatní činnosti, používané pro zvládnutí našich pocitů a k řízení našich reakcí. Obvykle se projevují ve stresových situacích a odrážejí často dětinské způsoby zvládnutí situace. Cítí-li člověk nejistotu, je pro něj charakteristické gesto úpravy vlasů apod.

Tabulka č. 3 – neverbální komunikační prostředky:

extralingvistické prvky sdělení	<u>mimojazykové prvky</u> verbální komunikace - časové charakteristiky řeči (např. rychlost slovní produkce) - hlasové dimenze (hlasitost, tón hlasu, akcent, intonace) - zvuky (pazvuky, nejazykové zvuky)
mimika	proměny odehrávající se v <u>lidském obličejí</u>
oční pohledy	<u>komunikace očima</u> , např. délka pohledu, směr pohledu, mrkání atp.
haptika	oblast <u>dotyků</u> (např. podávání rukou, poklepání na rameno, objetí, políbení)
gestika	základním prvkem jsou <i>gesta</i> , tj. pohyby - zejména <u>pohyby rukou</u> , posunky, které doprovázejí slovní projev a jimž přiřkládáme nějaký význam
kinezika	obecně pohybová stránka komunikace, základní jednotkou jsou tzv. <i>kinémy</i>
posturologie	<u>celkové uspořádání těla</u> v prostoru, základem jsou jednotlivé <i>pozice</i> (pózy), tj. polohy (postavení, držení) těla
proxemika (proximita = vzdálenost)	<u>využívání prostoru</u> , vzdálenosti mezi lidmi (viz. 4 zóny: intimní, osobní, sociální a veřejná)

O gestech a mimice podrobněji pojednává podrobněji kapitola 3.4.2.

1.2 Mediální komunikace

Jde o proces, při kterém profesionální komunikátoři užívají různé typy hromadných sdělovacích prostředků s cílem sdělovat informace rychle, na velkou vzdálenost a permanentně, a to co nejširšímu publiku. Masová komunikace zahrnuje i zbývající typy komunikace - mediální, veřejnou, skupinovou, interpersonální a intrapersonální. (Jílek, V., 2004, 12)

Komunikace zprostředkovaná (či dokonce vytvářená) masovými médii se od interpersonální komunikace v mnoha podstatných směrech liší. Každodenní komunikace „tváří v tvář“ (byť by se odehrávala po telefonu či prostřednictvím e-mailu) je pevně situačně zakotvená, umožňuje dialog a umožňuje okamžitou zpětnou vazbu. Mediální komunikace se vyznačuje následujícími charakteristickými rysy: jednosměrností, zprostředkovaností, masovostí a rychlostí sdělení. Sdělení samotná můžeme považovat za produkt pracovního postupu, mají charakter zboží. (Jiráková, J., Köpplová B., 2003, 41)

Jednosměrnost znamená, že styk mezi účastníky komunikace probíhá bezprostředně jen v jednom směru. Nedochozí tedy k přeměně komunikačních rolí komunikátora a příjemce.

Tato jednosměrnost má své sociální i technické příčiny. Především jde o to, že je závislá na stále a nerovnoměrné společenské pozici mluvčích a příjemců sdělení. Jinými slovy ti, kteří ovládají prostředky masové komunikace, propůjčují sociální pozici “mluvčích v masmédiích” trvale jen lidem s určitým již vytvořeným statusem. Technické příčiny jednosměrnosti jsou rovněž neoddiskutovatelné. Jsou však dalším technickým vývojem stále více relativizovány a odstraňovány. Současný technický pokrok značně zvyšuje možnosti uplatnění okamžité zpětné vazby v komunikačních procesech.

Zprostředkovanost znamená, že sdělení je přenášeno specifickými prostředky, tedy rozhlasem, televizí či internetem.

Masovost znamená velký dosah sdělovaných informací. Tento dosah je potenciaální a faktický. Jinými slovy je určen z hledisek technických nebo sociálních. Faktický neboli sociální dosah mediálních informací je ovlivněn celou řadou faktorů jako je gramotnost a vzdělanost, rozsah volného času, životní styl potenciaálních příjemců masové kultury. Mezi tyto faktory patří také záměr komunikátora; komu má být zpráva určena. Masovost komunikace dále znamená, že probíhá ve specificky lidském společenství, kterému se říká masa nebo masová společnost. Mezi masová média patří noviny, časopisy, knihy, pozemní, kabelové i televizní a rozhlasové vysílání, film a internet.

1.2.1 Funkce mediální komunikace

Funkcionalistický přístup se snaží vyložit existenci a „poslání“ médií jako společenských institucí z hlediska potřeb, které má společnost i jednotlivci. Autorem funkcionalistické teorie je Denis McQuail, který uvádí pět základních funkcí médií ve společnosti:

- informování: poskytování informací o událostech a podmínkách ve společnosti a ve světě; naznačování mocenských vztahů; podpora inovací a pokroku, usnadňování adaptace;
- korelace: vysvětlování, vykládání a komentování významů událostí a informací, poskytování podpory společenským autoritám a normám; socializace; koordinace izolovaných činností; vytváření konsenzu; nastolování posloupnosti priorit a reprodukce mocenské struktury;
- kontinuita: podpora převládajících kulturních vzorců včetně objevování subkultur a nových trendů v kulturním vývoji; prosazování a udržování všeobecné přijatelnosti hodnot;

- zábava: zdroj napětí, pobavení, a rozptýlení, prostředek uvolnění, její úlohou je oslabování sociálního napětí;
 - získávání: agitování pro společensky významné cíle ve sféře politiky, války, ekonomického vývoje, práce či i náboženství;
- (McQuail, D., 1999, 101-103)

Základním funkcím konstruovaným obecně v oblasti médií pak odpovídá struktura funkcí jednotlivých dílčích pořadů či rubrik nabízených v médiích. Jednotlivé funkce se mohou ve všech rovinách masové komunikace navzájem překrývat či doplňovat. Platí, že totéž sdělení může sloužit více než jedné funkci (o funkcích zpravodajství viz. kapitola 2.1).

1.2.2 Ohled na charakter publika

Jednotlivá média na základě výstupů sociologických a marketingových analýz mediálního publika, které jsou případně doplněny o vlastní zpětnou vazbu či pouhé vlastní předpoklady, modelují charakteristiku vlastního publika a této charakteristice následně přizpůsobují podobu média.

Snaha odhadnout zájmy, vkus, předpoklady, očekávání příjemců a její aplikace v rovině struktury média, obsahu a jeho prezentace má opodstatnění v ekonomické rovině (v oblasti prodeje periodika či reklamního prostoru, času).

1.2.3 Komeracionalizace

Dnešní média, která nejsou primárně považována za bulvární, rysy bulvarizace vykazují. Jde o důsledek komeracionalizace mediální oblasti. Označení komerční je dáno zájmem o tvorbu zisku na straně vlastníků, jejich závislosti na zadavatelích reklamy. Pro tato média je důležitá přízeň příjemců sdělení, publika, kterému se snaží maximálně vycházet vstříc.

Porušování zavedené konvence, například směrem k zábavě na úkor faktů, může snížit informační hodnotu materiálů, výsledkem je potom tzv. **infotainment**, pojem spojující slova entertainment (zábava) a information (informace). V takto koncipovaných zpravodajských relacích zdůrazňovaná zajímavost deformuje užitečnost informace. Preferuje se co nejužší vazba na probíhající událost (včetně přímých vstupů a tak zvaných očitých svědků na místě), důraz spočívá na personalizaci veškerého dění i jeho zprostředkování. Sdělení je co nejstručnější a nejjednodušší, s důrazem na rozptýlení a nikoli společenskou relevantnost informace, někdy dochází až k míšení reality a fikce, záměrnému zasahování do informace,

aby byla přitažlivější. Tento typ směšování dvou rozdílných přístupů používají zejména komerční stanice, ať už televizní nebo i rozhlasové. Základní zpravodajská kritéria, jako např. přesnost, vyváženost, nepředpojatost a nezaujatý odstup pak ztrácejí svou obecnou platnost. (Osvaldová, B. a kol., 2001, 23) Dalším z prostředků „žánru“ zvaného infotainment je jazyková podoba mluvených zpráv a způsob prezentace i sebe prezentace zpravodajských mluvčích.

2. ZPRAVODAJSTVÍ

Zpravodajství je vědomou novinářskou činností a zároveň konkrétním, viditelným a slyšitelným výsledkem této činnosti, která se manifestuje v obsahu novin, časopisů, rozhlasu, televize i tzv. nových médií. Termín tak označuje jak přípravnou fázi hledání a výběru informací, tak jejich následné sdělování prostřednictvím specifických žurnalistických projevů.

Zpravodajství stojí na faktech a událostech, které vyhledává, shromažďuje, třídí, selektuje, interpretuje a předává prostřednictvím médií recipientům. Mělo by zprostředkovat rozmanité a společensky podstatné informace, odrážející myšlenkovou mnohoznačnost té které společnosti a také by mělo být přesné, vyvážené, nepředpojaté a poctivé jak při výběru, tak při ztvárnění a následné prezentaci, jasné a srozumitelné (Osvaldová, B. a kol., 2001, 21). Obecná kritéria pro výběr zpráv jsou význam, důležitost, relevance, bezprostřední dopad na publikum, blízkost zprávy, lidský zájem a neotřelost. Jednotlivé zprávy spolu zpravidla nesouvisí.

Cílem (funkcí) zpravodajství by mělo být nezaujaté podávání informací divákům. Na rozdíl od publicistiky nemá zpráva obsahovat názor novináře (reportéra, moderátora). V důsledku již zmíněné komercializace médií se do popředí se tlačí zábavní funkce s cílem zaujmout co největší skupinu recipientů, což se odráží mimo jiné i na stylistice v tisku či v komunikačních projevech zpravodajských mluvčích (více kapitola 3.).

2.1 Televizní zpravodajství

Dnešní televizní zpravodajství se vyznačuje značnou proměnlivostí žánrových struktur, hledáním a ověřováním nových forem spojených se zaváděním moderních technologií a vyjadřovacích prostředků, které modifikují staré žánry do takové míry, že dostávají novou kvalitu (Bartošek, J., 2001, 7).

Narozdíl od čistě auditivního rozhlasového vysílání je to televizní určeno očím a uším diváka, tedy audiovizuální. Promlouvá k němu prostřednictvím kombinace pohyblivých

obrazů, zvuků a mluveného slova, která je zatím nejpřirozenějším a nejkompexnějším smyslovým zprostředkováním informací o okolním světě. Vzájemný vztah mezi těmito prvky je rozhodující jak pro způsob prezentace, tak pro správné pochopení sdělované informace. Na rozdíl od jiných žurnalistických médií je vytváření zpráv pro televizi sdělováním faktů ve vizuálně akustických záběrech a z pohledu žurnalistické práce především myšlením a vyprávěním v obrazech.

Posláním veřejnoprávní České televize je „poskytovat objektivní, ověřené, všestranné a vyvážené informace pro svobodné vytváření názorů, rozvíjet kulturní identitu českého národa a národnostních a etnických menšin v České republice, zprostředkovávat ekologické informace, sloužit vzdělávání a přispívat k zábavě posluchačů“, tj. význam veřejnoprávního média (Zákon České národní rady č. 484/1991 Sb.).

Komerční média, jak je to již anticipováno v označení, zaměřují svůj zájem na prodej vysílacího času pro pobavení určité cílové skupiny posluchačů, které je přizpůsobeno i mluvené slovo – styl projevu moderátora. Jazyková korektnost je žádaná, nicméně není na prvním místě v žebříčku požadavků, narozdíl od kreativity, která ovlivňuje i mluvený projev.

2.1.1 Druhy televizních zpráv

Zpráva je sdělení o tom, co právě stalo, co se právě děje, co se má stát a co se v rozporu s očekáváním nestalo. Fakta, děje nebo myšlenky při tom pouze zaznamenává, sumarizuje a konstatuje (nekomentuje je).

a) **zpráva čtená (verbální)** – patří k nejstarším typům televizní zprávy. Jde o stručnou informaci obvykle přejatou ze zpravodajských agentur, stylisticky upravenou podle zásad mluveného jazyka a živě interpretovanou moderátorem ze studia. Jejím úkolem je operativně informovat diváky o mimořádné události, k níž nepřišel zatím žádný obrazový materiál, nebo která se odehrála v průběhu vysílání zpravodajského pořadu. Je jedním z mála způsobů, jak v televizi sdělit to, co se teprve stane. V minulosti tvořila čtená zpráva značnou část zpravodajských pořadů, s nástupem mobilní videotechniky se její výskyt omezil na minimum.

b) **zpráva obrazová** – charakterem a tvarem se dosud nejvíce podobá klasickému filmovému šotu. Je pouze stručným, krátkým a výstižným obrazovým záznamem události bez původního zvuku, který je nahrazen textem komentáře, bez něhož by neměla plnou výpovědní hodnotu. Její délka nepřesahuje 30 sekund, přináší informace o méně důležitých událostech a doplňuje zpravodajskou mozaiku dne. Obrazová zpráva se ve zpravodajských relacích

nevyskytuje samostatně, ale je spojována po dvou až třech do domácích nebo zahraničních bloků, které jsou dynamizovány hudebně grafickým motivem hlavní znělky pořadu.

c) **zpráva kombinovaná** (rozšířená) – v současnosti je nejfrekventovanějším druhem televizní zprávy. Dominuje ve zpravodajství o politických a ekonomických událostech. Klade důraz na faktografičnost, je nabitá informacemi a údaji, které registruje více v rovině slovní než obrazové. Je vystavěna na komentáři a synchronních výpovědích kompetentních osob, obraz plní funkci spíše ilustrační. Má vždy silné kompaktní čelo se shrnujícím jádrem sdělení, které tlumočí moderátor ze studia, na něž navazuje detailnější rozvedení obsahu zprávy doplňujícími obrazovými informacemi.

d) **zpráva reportážní** (report) – představuje kvalitativně nejdokonalejší žánrovou formu televizního zpravodajství, která neadekvátněji vystihuje přirozenou povahu televizního zobrazování a neefektivněji využívá bohatosti jeho audiovizuálního jazyka. Vyznačuje se silou zpravodajského působení spočívajícího v důmyslném výběru a dramatické prezentaci faktů prostřednictvím osobního svědectví reportéra.

e) **televizní zpravodajský rozhovor** – živý vstup reportéra do vysílání zpravodajské relace, který formou dialogu s moderátorem informuje o průběhu a výsledku význačné události z místa jejího konání.

2.1.2 Moderátoři

Osvaldová a Halada (1999, 107) moderátory považují za správce, vládce a krotitele pořadů. Moderátoři jsou prostředníky mezi diváky a samotným pořadem, kterým provádějí. Jejich činnost je tvůrčí a spojuje další novinářské profese jako redaktorskou, hlasatelskou, reportérskou, ale i komentátorskou, částečně rovněž režisérskou a dramaturgickou. Ačkoliv moderátor převážně interpretuje předem připravené texty, značná část produkce je založena na osobitě schopnosti improvizace, kde se opírá o široký všeobecný přehled a profesní specializaci.

Moderátoři udávají tón, směr a ráz pořadu, vábí publikum způsobem, jakým médium prezentují a jak předávají informace. Příručka pro novináře střední a východní Evropy (Malette, M. F., 1994, 66) definuje dva styly moderátorství – serióznější a formálnější v souladu s vážnějším obsahem zpráv především ve veřejnoprávních televizních stanicích, kde však má místo i uvolněnější, příjemný a přátelský tón v komunikaci. Druhý typ představují komerční televizní stanice, kde se strážníkům předkládají informace ve stylu infotainmentu. V obou případech však moderátor musí působit věrohodně. Posлуhač musí uvěřit tomu, co moderátor říká, i tomu, že sám chápe, co říká. Další nezbytnou vlastností je

autorita, kterou si moderátor musí umět sjednat a aktivizovat pozornost myšlenkových procesů. Tomuto faktoru proto musí odpovídat jazykové i skladebné vyjadřovací prostředky, které tvůrce použije v rámci své schopnosti srozumitelnosti svého vyjadřování, když většinou neslyší reakce posluchačů a nemůže přizpůsobovat své sdělení jejich individuálním potřebám. Bezvadný hlasový projev je považován za samozřejmou podmínku, jeho podtón a zabarvení rovněž musí korespondovat s image stanice či pořadu.

Moderátor promlouvá k desetitisícům posluchačů v jednom okamžiku. Každá z komunikací má své specifické rozdíly, které moderátor musí akceptovat. Formu masové komunikace lze definovat jako „proces, v jehož rámci využívají profesionální komunikátoři technické prostředky s cílem rychle, na velkou vzdálenost a permanentně oslovit, prostřednictvím vlastních sdělení, široké a diverzifikované publikum a tak je ovlivňovat“. Od komunikace interpersonální³ ji odlišuje:

- Profesionalita komunikátorů, kteří jsou často závislí na omezeném a definovaném spektru výběru obsahových i formálních prostředků. Jejich komunikační role je jen obtížně slučitelná s individuální komunikační rolí, neboť identita určitého moderátora je mnohdy diametrálně odlišná od identity konkrétního individua v jeho privátním světě. Často se proto na individuální úrovni odehrává zápas mezi nároky profesionální a individuální role.
- Technická závislost, kdy jsou žurnalisté závislí na řadě specialistů umožňující technický přenos informace (tiskaři, kameramani, zvukaři). Na každém komunikačním aktu tak spolupracuje více lidí, čímž dochází k některým komplikacím na straně zdroje i příjemce, např. komunikační šum, nejasnost sdělení apod.
- Rychlost, dosah, permanentnost překračují fyzické možnosti verbální i nonverbální komunikace, která je časově členitá a omezená dosahem. Mnohem více zde platí, že to, co se pronese, těžko lze dementovat. Na komunikátorovi leží břímě odpovědnosti z toho vyplývající.
- Selektivita z pohledu percepce oslabuje frekvenci i intenzitu obecně mezilidské, např. rodinné komunikace, kdy masová komunikace vytváří

³ Zbyněk Vybíral (1997, 19–21) uvádí několik různých definic komunikace z psychologického hlediska, kde jejich společným jmenovatelem je zásada recipacity, tj. možnost obrácení toku informací, která je však u většiny typů masové komunikace s výjimkou internetové (interaktivní) nemožná.

prostor pro rychlé a masivní přesvědčení, které je z pohledu individua velice výběrové.

- Komplexnost v procesu dekodování masmediální komunikace je složitější než v případě komunikace interpersonální, protože na celém modelu participuje více individuí, která do procesu sdělování významu vnáší i své vlastní specificky dekodované významy. Úkolem moderátora je vnášet do nich řád a srozumitelnost.
- Společenská dimenze komunikace se projevuje v rychlé a dramatické mobilizaci velkých skupin, např. reklama na zvýšení dárců kostní dřeně apod. Jejich význam je buď krátkodobý, anebo dlouhodobý, kdy systematicky působí na některé vzorce sociálního chování či postoje. Komunikátor se tedy po čase stává společenským objektem, jenž má vliv na společnost a utváření jejích postojů.
- Ztráta zpětné vazby poznamenává masovou komunikaci, neboť ji má k dispozici ve velice omezeném formátu a často zkreslenou. Neexistuje zde možnost bezprostředně zachytit reakce příjemců ani na ně reagovat. Přímou zpětnou vazbu tedy musí nahrazovat výzkumy sledovanosti a dopisová oddělení. Komunikátor za pomoci těchto minimalizovaných způsobů může modifikovat své projevy podle přání publika (více viz simulace zpětné vazby, kapitola 3.4.1.2) .

(Volek, J., 1998, 11-13)

2.4 Hlavní zpravodajské relace České televize a televize Nova

Večerní zpravodajské relace českých televizí se řadí k nejsledovanějším pořadům na obou televizích.

Hlavní zpravodajská relace prvního programu veřejnoprávní České televize (Události) byla v době, kdy jsem zprávy nahrávala, vysílána každý den od 19h 15min a trvala průměrně 22 – 23 minut.⁴ Ve studiu se vždy po třech dnech střídají tři moderátorské dvojce: Josef Maršál – Jolana Voldánová, Bohumil Klepetko – Iveta Toušlová a Roman Pistorius – Marcela Augustová.

⁴ Od 1. 1. 2007 byly Události přesunuty na 19.h, jejich délka zůstala zachována.

Hlavní zprávy komerční televize Nova (Televizní noviny) jsou vysílány denně od 19:30h a v roce 2005 trvaly průměrně 20minut. Relace nahrané v roce 2006 však trvají 27 – 28 minut.⁵ I zde se střídají tři moderátorské páry: Reynolds Koranteng – Lucie Borhyová, Pavel Zuna⁶ – Pavla Charvátová a Karel Voříšek – Markéta Fialová.

V obou zpravodajských relacích převládají zprávy kombinované, ale můžeme v nich vidět i zpravodajské rozhovory, živé vstupy a na Nově také krátké obrazové zprávy.

Většinu zpráv přebírají televize z tiskových agentur. Do finální jazykové podoby si je ale moderátoři upravují sami. Reportážní zprávy z terénu jsou zcela dílem samotných reportérů.

Co se sledovanosti týče, dlouhodobě vítězí Televizní noviny na Nově:

Tabulka č. 4 - sledovanost hlavních zpravodajských relací ČT1 a TV NOVA:

	5. 11. 2006	3. 12. 2006	6. 12. 2006
Televizní noviny	3 130 000	3 079 000	2 682 000
Události	1 583 000	1 568 000	1 250 000

zdroj: ATO – Mediasearch, (www.novinky.cz)

3. JAZYK ZPRAVODAJSTVÍ

3.1 Stylistika

Jazykový styl je způsob výběru a uspořádání jazykových prostředků v jazykových projevech. Styl konkrétního jazykového projevu je průnikem všemi jazykovými rovinami⁷ a je závislý jednak na autorovi samotném (na jeho povaze, vzdělání, vyjadřovacích schopnostech a momentálním stavu, např. náladě, apod.) a jednak na slohotvorných činitelích objektivních (na autorovi nezávislých). K nim patří:

- a) funkce projevu
- b) cíl komunikátu
- c) forma (mluvná, psaná)
- d) prostředí (veřejné, soukromé)
- e) adresát (přítomen, nepřítomen)
- f) připravenost / nepřipravenost projevu

⁵ Počet a délka jednotlivých zpráv se výrazně nezměnily, Televizní noviny od r. 2006 zahrnují i upoutávky na různé publicistické pořady (Střepiny, Víkend).

⁶ Pavel Zuna odešel ze zpravodajství televize Nova v červnu 2006.

⁷ Jazykové roviny jsou: zvuková/pravopisná, morfologická, lexikální, syntaktická a kompoziční (Bartošek, J.: Kultura a technika mluvené řeči)

Podle funkce dělíme objektivní styly na tyto základní funkční styly:

- a) hovorový (běžně dorozumívací)
- b) odborný
- c) administrativní
- d) publicistický
- e) řečnický
- f) umělecký
- g) esejistický

Pro každou slohovou oblast (sféru), pro určitý funkční styl jsou příznačné určité formy projevu. Nelze ovšem říct, že by jednotlivé formy projevu byly omezeny na jednu slohovou oblast. Různé druhy jazykových projevů jsou různě náročné na výběr jazykových prostředků. Jazykových prostředků z hlediska stylového, citového neutrálních se užívá ve všech funkčních stylových oblastech a ve všech druzích projevů. Vedle neutrální stylové vrstvy jazykových prostředků jsou vrstvy prostředků stylově zbarvených (Čechová, M., 1990, 362)

3.1.1 Publicistický styl

V české kulturní tradici se pojem publicistika užívá ve dvou významech: jazykovědci za publicistiku pokládají mezilidskou komunikaci, která informuje o aktuálních společenských a politických událostech a komentuje je; zatímco v žurnalistické teorii a praxi je termín a pojem publicistika pojmu žurnalistika podřízen (znamená žurnalistickou produkci podávající k informacím navíc stanoviska, hodnocení a subjektivní přístup) (Bartošek, J., 2001, 26).

V této práci je *publicistický styl* chápán z hlediska jazykovědného, tedy jako funkční styl zpravodajství, a pojem *publicistika* je brán z hlediska žurnalistického. Funkcí publicistického stylu je přesvědčovat a získávat adresáta, usiluje o aktuálnost, zajímavost, rozmanitost a působivost, např. příležitostných automatizací (ustálená spojení, např. *ožehavý problém, zostrit režim, čerstvý ministr zemědělství*) či aktualizací (nová, neotřelá spojení, např. *rozprášit gang*), jež připomínají projevy umělecké. Z oblasti odborné přebírají publicisté termíny.

Funkce žurnalistického zpravodajství (nabídnout rychle aktuální a objektivní informace velké mase příjemců) a některé obecné rysy situace mediálního sdělování (především fakt, že mezi autorem a příjemcem je při mediální komunikaci kontakt pouze nepřímý a zpětná vazba je opožděná a redukována) kladou na jazykovou výstavbu zpráv

značně vyhraněné požadavky, a spoluurčují tak i jejich jazyk a styl. Důležitá je věcná sdělnost a rychlá zpracovatelnost textu příjemcem. Zpravodajský text by měl být schopen v krátkém čase zprostředkovat maximum relevantních informací velkému množství příjemců. Text musí být přístupný a ve shodě s normou, jasný, přehledný a stručný (Osvaldová, B. a kol., 2001, 108).

Jazykovou podobu zpravodajských sdělení, jejichž základním žánrem je zpráva, formují jednak objektivně existující systemové jazykové normy, jednak široké spektrum mimojazykových vlivů, které mají původ v oblasti obecně komunikační, ale zejména v rovině masové komunikace. Jde o vlivy vyplývající z charakteru komunikačního rámce a funkce dané oblasti, přičemž nepůsobí izolovaně, nýbrž v celém svém komplexu, mnohdy protichůdně.

Ke sdělování informací používá zpravodajství ustálené formy. V tomto smyslu má tedy sklony ke konservatismu, projevujícím se stereotypními postupy i výslednou podobou. Zpravodajství vzniká za silného tlaku času, obsahové schéma zpravodajského sdělení se obecně vyjadřuje jako odpovědi na otázky *kdo, co, kdy, kde, jak a proč*. Na jedné straně je tak potlačována nápaditost a pestrost, na druhé straně by však přílišné experimentování mohlo způsobit, že výsledný tvar bude příjemcem vnímán nejednoznačně, a tím dojde k dezorientaci a následnému možnému neadekvátnímu výkladu (Bartošek, J., 2001, 10). Schematizaci podporuje a umožňuje opakování situací, jevů a událostí. V textech se projevují užíváním pro zpravodajství nenáležitých příznakových jazykových prostředků. Příkladem jsou například publicismy, které mají charakter nespisovných neologismů, např. artikulovat (ve smyslu cokoliv vyjádřit, sdělit), kauza (ne ve smyslu právního případu) aj.

3.2 Textová výstavba zpráv v hlavních zpravodajských relacích ČT1 a TV Nova

Kompozice mluvených zpráv – struktura televizních zpráv se od struktury tiskových zpráv výrazně liší. Zatímco v tisku má příjemce možnost kdykoli se vrátit k předešlé informaci, lineární produkce rozhlasu a televize v čase umožňuje návrat k předešlé informaci pouze v rámci krátkodobé a dlouhodobé paměti příjemce. Základním principem tematicko-kompoziční výstavby psaných zpráv je tzv. obrácená pyramida (první odstavec - podstata události a sumarizace sdělení, druhý odstavec – osoba, která má k události blízký vztah a její slovní reakce, třetí odstavec téma, které podstatu události rozvíjí, závěr). Struktura mluvených zpráv má měkký začátek, spíše než pyramidě se podobá oválu. Začíná kulisou, scénou, která má vzbudit posluchačův zájem, a teprve pak následuje významové jádro.

V případě větné stavby jsou užívané kratší větné celky, preferované jsou jednoduché dvoučlenné věty, ale také věty rozsáhleji rozvítené větnými členy; uplatňována je výčtová linie informací. Ve větách je užíváno málo plnovýznamových sloves v určitém tvaru, celkově převládá jmenný charakter vyjadřování. Užívány jsou polovětné, zejména přívlasktové konstrukce. Souvětí jsou jednoduchá, převážně se skládají ze dvou vět, ovšem frekvence jejich užití je obecně nižší.

Stylistické prostředky – jak již bylo řečeno, televizní zpravodajství má vedle úkolu prezentovat informace a události divákovi také úkol diváka zaujmout. Pro zvýšení napětí a dramaturgie, se používají jednočlenné věty či věty s nevyjádřeným podmětem a otázky, nejčastěji v reportážích TV Nova: *Hořící auta, neustálé výjezdy hasičů, zásahové jednotky v ulicích. // Šestnáctiletou Terezu hledali policisté i dobrovolníci od minulé středy. Marně. // Bystřice pod Pernštejnem, stejný postup. A majitel? Firma Vrounka. // Je to neuvěřitelné, ale je to tak.* Občas se s nimi ale můžeme setkat i v Událostech ČT1: *Prasklá kanalizace a stoupačky, vytékající voda z topení, opadané omítky nebo dokonce zřícená část stropu* (viz. tab. č. 9).

Co se slovní zásoby týče, pro zpestření jsou často užívány frazémy a obrazná přirovnání. V užívání těchto prostředků jednoznačně vedou mluvčí Televizních novin: *nabízet pod rukou, pozvat na kobereček, brát si na mušku, praskat ve švech, být na nohou, pekelná jiskra* (výraz pro násilí), *vstupenka do života* (pomoc nemocným dětem), *podobný jako vejce vejci, další brzdou je neochota lidí*. Na ČT1 jsme mohli slyšet: *opustit své křeslo* (vzdát se funkce), *topit se v dlužích, peněženky turistů nahrazují nulové zásoby ropy, daňové břemeno lpí na jejich bedrech, noční bouře* (násilí), *štafetu přebírá* (po zprávách následuje). V obou zpravodajských relacích se vyskytují prvky obecné češtiny. Na Nově např. *štace, skutek utek, textovka, éčka* a na ČT1 *záchranka* či *výpadovka*. Frazémy a obrazná přirovnání na Nově mají expresivnější charakter než na ČT1 (viz. tabulka č. 5). Další expresivní výrazy se vyskytují v obou televizních relacích, četnější jsou však na Nově. Dalším častým jazykovým prostředkem zpravodajství jsou modální částice, které jsou taktéž doménou Televizních novin na Nově: *prý, zřejmě, údajně, možná* nebo *asi*. Tyto výrazy slouží buď k určitému zpochybnění informace anebo k ochraně televize před napadením ze strany figurantů zpráv v případě, že by informace nebyly pravdivé. Nejčastější je částice *prý*, která má původ ve větě *Lidé praví, že...*, a je tedy též jakýmsi prvkem „lidového vyprávění“.

Seriálový efekt (aneb Pokračování příště) – televizní zpravodajství se z některých hledisek velmi podobá seriálu. Ve zprávách se objevuje mnoho postav (aktérů událostí) opakovaně, zprávy často zobrazují prostřednictvím kontinuálních zpráv dlouhodobé a

pokračující děje a celkové rozuzlení „zpravodajského příběhu“ se často odkládá. Jednotlivé zprávy často navazují na informace, které médium prezentovalo dříve, případně anticipují, že děj bude v budoucnu pokračovat.

Dvojici moderátorů zpráv můžeme vnímat jako vypravěče, kteří nás seriálem zpráv provádějí po několik dnů a jsou dalším spojovacím článkem mezi jednotlivými díly. Upozorňování na to, že „pokračování nás čeká příště“, můžeme sledovat ve větách typu: *O průběhu a výsledcích vyšetřování vás budeme informovat. // Tím ale výjimečný případ zdaleka nekončí.* K seriálovému efektu patří také odkazování k předchozím dílům: *Jak jsme vás již včera informovali, ...//*

Seriálový efekt je znatelnější v Televizních novinách TV Nova, ale jeho prvky můžeme sledovat i v Událostech ČT1: ... *O případu jsme vás informovali včera. // Připomínám, že Petr Zgarba byl v souvislosti...//Jen připomenu, že ...//*

3.2.1 Příklady textové podoby stejné zprávy v Televizních novinách a v Událostech

Pro srovnání textové podoby mluvených zpráv uvádím příklady jazykového zpracování stejné informace v jednotlivých relacích:

Události ČT1: *Nedaleko Čičovici u Prahy našli policisté lidskou ruku. Podle všeho patří šestnáctileté místní dívce pohřešované od 16. října. Konečný verdikt závisí na analýze DNA. K vraždě děvčete se mezitím přiznal o tři roky starší mladík z téže obce, kterého kriminalisté zatkli včera. Teď čeká, jestli půjde do vazby. Motiv činu policisté zatím neznají a chtějí, aby podezřelého vyšetřili psychiatři.*

Televizní noviny TV Nova: *Děsivá tragédie* zasáhla středočeskou vesnici Čičovice. Policisté tam při pátrání po ztracené šestnáctileté Tereze našli **lidskou ruku**. Je velmi pravděpodobné, že patří právě pohřešované dívce. Kriminalisté **už vraha mají**, do této chvíle však nikdo kromě něj neví, kde je **zbytek těla**. Šestnáctiletou Terezu hledali policisté i dobrovolníci od minulého středy. **Marně**. Tato žena byla poslední, kdo ji viděl živou. Podle našich informací mladík dívku **udusil, pobodal a nakonec zneužil**. Na místo se ale vrátil za dva dny, **sekyrou tělo rozčtvrtil a části zakopal** na nedalekém poli. **Nález jedné ruky** dnes potvrdila i policie. ... Mladík měl už prozradit, kam **ostatky dívky** zakopal. Od rána je hledají desítky policistů s nejmodernější technikou i psy, zatím ale neúspěšně.

Když odhlédneme od rozdílné délky zprávy (zde se jedná spíše o to, jakým tématům věnují jednotlivé relace více času, avšak tematickou stránkou zpravodajství se tato práce nezabývá), vidíme, že verze Novy je o poznání expresivnější (*děsivá tragédie zasáhla, kriminalisté už vraha mají, udusil, pobodal, zneužil, zakopal*). V Událostech použili k popisu nálezu pouze *lidskou ruku*, zatímco v Televizních novinách je pojmů vztahujících se k tělu zavražděné dívky několik (*lidská ruka, zbytek těla, tělo rozčtvrtil, části zakopal, jedna ruka, ostatky dívky*).

Události ČT1: *Sdružení obrany spotřebitelů vyzvalo klienty ČSOB, aby na banku podali hromadnou žalobu. Několik set lidí se u soudu hodlá domáhat vrácení poplatků, které finanční dům vyměřuje u běžných účtů... K podání hromadné žaloby přiměly Sdružení obrany spotřebitelů stovky stížností od klientů Československé obchodní banky. ... SOS považuje za neoprávněné to, že banka vybírá či vybírala peníze za vedení či zrušení účtu, neoprávněnou reklamaci při placení kartou a za takzvaný neadresný poplatek. Poplatek za vedení účtu si ale u nás účtují všechny velké banky.... Hromadná žaloba několika stovek klientů, kterou sdružení chystá, je první podobnou žalobou v Česku. ...Sdružení obrany spotřebitelů odhaduje, že klient by měl v případě, že soud žalobě vyhoví, získat zhruba sedmnáct set korun. Kolik by platil v případě neúspěchu, na tom se obě strany neshodnou. ...Žaloba na ČSOB nemusí být jediná, Sdružení obrany spotřebitelů nevylučuje, že k podobným krokům přistoupí o v případě jiných bank. Lenka Dolanská, Česká televize.*

Televizní noviny TV Nova: *Československá obchodní banka bude zřejmě čelit hromadné žalobě. Sdružení obrany spotřebitelů totiž vyzvalo její klienty, aby se soudně domáhali vrácení některých poplatků, které jim podle sdružení banka neoprávněně účtuje. Zástupce sdružení tvrdí, že by každý klient po zaplacení soudního poplatku mohl získat přes tisíc korun. Podle ČSOB jsou však její poplatky stoprocentně oprávněné... Takhle zní výzva klientům banky, aby se pomocí žalob domáhali vrácení peněz za některé poplatky. ...Podle sdružení totiž klienti platí za všechny pohyby na svém účtu zvlášť a poplatek za vedení je tedy navíc. ...Paní Hamouzová je klientkou ČSOB a k výzvě se prý určitě připojí. Za vedení účtu platí měsíčně třicet korun, banka tak od ní za poslední tři roky vybrala přes tisíc korun. ...Československá obchodní banka ale prý žádné rušení poplatku za vedení účtu nechystá a Sdružení obrany spotřebitelů vzkazuje: Sejdeme se u soudu....Terčem žaloby je jen ČSOB a to i přesto, že poplatky za vedení účtu vyžadují všechny banky u většiny kont. Sdružení ale tvrdí: Na ČSOB nám přišlo nejvíc stížností. ... Žaloba na banku by měla padnout ještě do konce tohoto roku. Martina Kuzdasová, televize Nova.*

Na těchto dvou verzích jedné zprávy bych ráda poukázala na prvky lidovosti jazykové podoby zpráv na Nově. Podle ČT1 *Sdružení spotřebitelů odhaduje, že...*, avšak podle TV Nova *Zástupce sdružení tvrdí, že...* TV Nova preferuje sdělení od konkrétních jednotlivých osob a o konkrétních jednotlivých osobách (viz. paní Hamouzová), před všeobecným formálním sdělením celé organizace či informací o nekonkrétní skupině klientů banky (jedná se o zprávy, které informují o všeobecné události – sněhová kalamita, hromadná žaloba, fotbalový zápas – a konkrétní figurant v nich slouží pouze jako názorný příklad toho, jak událost mohla zasáhnout/zasáhla jednotlivce. Takto se forma zprávy přibližuje k běžné každodenní komunikaci mezi lidmi (častěji si sdělujeme informace o osudech konkrétních osob nežli o neosobních organizacích apod.). Takto se jazyková podoba zpráv na Nově přibližuje lidovému vyprávění (figurují zde konkrétní jednotlivci, citace, vyjádření typu *tvrdí, že...* a pro lidovost neméně významné modální částice *prý*).

Tabulka č. 5 – jazykové jevy v jednotlivých zpravodajských relacích:

	Události (6 dílů)	Televizní noviny (6 dílů)
FRAZÉMY A OBRAZNÁ PŘIROVNÁNÍ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ držet na černo ▪ skončit debaklem (<i>e</i>) ▪ nevést válku v rukavičkách (<i>e</i>) ▪ ztratit řeč ▪ mít na kontě (několik obvinění) ▪ štafetu přebírá kultura ▪ ordinace si přehazují pacienty ▪ dostat někoho za mříže ▪ plameny šlehaly (násilnosti propukly) ▪ fond mu zlomil vaz (<i>e</i>) ▪ opustil své křeslo ▪ topit se v dlužích (<i>e</i>) ▪ tečka za restitucemi ▪ peněženky turistů nahrazují nulové zásoby ropy ▪ oáza klidu ▪ ODS vyrazila do protiútoků (<i>e</i>) ▪ ODS úder vrátila ▪ zalátat díry v rozpočtech ▪ daňové břemeno lpí na jejich zádech ▪ mít na stole případ ▪ podědit kauzu ▪ noční bouře (násilí) (<i>e</i>) ▪ plameny zuří (<i>e</i>) ▪ před očima národa ▪ koncepce z dílny ODS 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nabízet pod rukou (<i>e</i>) ▪ brát útokem (<i>e</i>) ▪ podobný jako vejce vejci ▪ začaly padat hlavy (<i>e</i>) ▪ být na nohou ▪ pozvat na kobereček (<i>e</i>) ▪ jít pořád do kolečka ▪ zvednout ruku pro ▪ dát přednost svému srdci (<i>e</i>) ▪ mít něco jako koníčka ▪ dělat divy (<i>e</i>) ▪ jít do tuhého (<i>e</i>) ▪ brát si na mušku (<i>e</i>) ▪ mít na stole případ ▪ vyrazit dech (<i>e</i>) ▪ mít karty v rukou ▪ praskat ve švech (<i>e</i>) ▪ mít plné ruce práce ▪ na vlastní kůži ▪ oťukat se (<i>e</i>) ▪ jít na věc (<i>e</i>) ▪ být před branami úspěchu ▪ pekelná jiskra (<i>e</i>) ▪ časovaná bomba (<i>e</i>) ▪ pohádkový jackpot (<i>e</i>) ▪ vstupenka do života ▪ násilnosti se rozhořely (<i>e</i>) ▪ neochota lidí je brzdou (<i>e</i>) ▪ bojuje o život (<i>e</i>) ▪ ostrá akce (<i>e</i>) ▪ černý sklad ▪ připojit se na černo ▪ lámat rekordy ▪ příběh jako z pohádky (<i>e</i>) ▪ přilepit k obrazovkám diváky ▪ sněhová nadílka ▪ ODS lovila v řadách ▪ ostřílení matadoři (<i>e</i>) ▪ těžko stravitelná myšlenka (<i>e</i>) ▪ v hloubi duše ▪ políbek smrti (<i>e</i>) ▪ hráči jsou nažhaveni (<i>e</i>) ▪ otazník visí nad ▪ křížek v policejních statistikách ▪ síla rozkmitala nervy lidí (<i>e</i>) ▪ jednání za zavřenými dveřmi ▪ smete projekt ze stolu (<i>e</i>) ▪ dodat druhým dechem ▪ přiletět na skok ▪ vyrůst pod rukama ▪ udělat čáru přes rozpočet (<i>e</i>) ▪ mít na krku žalobu (<i>e</i>) ▪ prodat jen na oko (<i>e</i>)

MODÁLNÍ ČÁSTICE	<ul style="list-style-type: none"> • prý (3x) • zřejmě (1x) 	<ul style="list-style-type: none"> • prý (25x) • zřejmě (5x) • údajně (5x) • možná (5x) • asi (1x)
PRVKY OBECNÉ ČEŠTINY	<ul style="list-style-type: none"> • výpadovka • Paroubek ho moc nemusí. (<i>e</i>) • záchranky • lahvinka (<i>e</i>) • Eiffelovka 	<ul style="list-style-type: none"> • skvělý (neutrum) • sis • mladoboleslavská Škodovka • textovka • šest stovek • za levno • tos nás doběh (<i>e</i>) • doví se • fandili • éčka • nákladák • začli • vyhecují (<i>e</i>) • nejbliž • sprejovat • bouračka • záchranka • kafilérka
OSTATNÍ EXPRESIVNÍ VÝRAZY	<ul style="list-style-type: none"> • bandy zločinů a výrostků • mladíci • ministr pokračuje ve svém tažení proti ředitelce • zlí jazykové tvrdí • výsledek je takový kočkopes • plebejec • žabka • bedlivě prostudovat 	<ul style="list-style-type: none"> • lajdáctví • novopečený milionář • shrábne výhru • kumpáni • auta napěchovaná drogami • bezohledné drancování lesů • celníci rozprášili ilegální továrny • bandy výtržníků • zatloukat • zasmrádlé a páchnoucí maso • plísni prolezlé sýry • vážený docent • neposlušní členové Správní rady • prostý poddaný • všemocní generálové • hnát před soud • gigantický mezinárodní koncern • mamutí koncern • nenápadná čtyřicátnice • chudičká čtvrť • pokuta ještě mastnější • chladnokrevný manžel • po dlouhých jedenácti letech • světaznalé dámy • rychlík smetl auto ze silnice • obří vlna • obrovské štěstí • poctiví obyvatelé • tvrdě zaplatí • opravdoví borci

Rozdělení jazykových jevů v této tabulce je pouze orientační, jsem si vědoma toho, že se jednotlivé jevy mohou překrývat. Poznámka (*e*) značí expresivitu výrazu (rozděleno dle subjektivního názoru).

3.3 Mluvená podoba (zvuková výstavba) televizních zpráv

Zejména u profesionálních mluvčích je požadováno vytříbené řečové chování, vysoký výslovnostní styl, k jehož znakům patří: neslyšné dýchání, zřetelnost, pečlivá výslovnost, explicitnost suprasegmentálních složek (důraz, pauza, mluvní tempo), mimika, gestikulace, kinezika.

Pro zpravodajské mluvčí je důležitá zejména přednesová přesvědčivost, tzn. komplexní využití jazykových i mimojazykových prostředků. Mluvčí by si měl vědomě zvolit mezi neosobním (neutrálním) nebo příznakovým (specifickým) řečovým chováním.

Ve svém souhrnu v komunikační praxi tyto hodnoty rozhodují nejen o míře vnímatelnosti komunikátu, ale z obecnějšího hlediska rozdělují mluvené komunikáty k výslovnostním stylům, tj. k výběru objektivních i subjektivních jazykových prostředků v tom smyslu, jak o nich pojednává kapitola 3.1.

Tradičně se výslovnostní styly dělí na *vyšší, střední a nižší*, přičemž tzv. vysoký styl je tvořen „horní vrstvou“ explicitní výslovnosti. Vyšší výslovnostní styl by měl být užíván při oficiálních, formálních projevech, je očekáván od profesionálních mluvčích. Nesprávná a občas nesrozumitelná výslovnost moderátorů a reportérů je zapříčiněna nedbalostí, trémou, časovým presem a nejspíše také tendencí vyvarovat se úplné oficialitě a formálnosti.

Velký vliv na výslovnost moderátorů má jazyk, který si osvojili. Ve většině případů se jedná o středočeskou, tedy nespisovnou výslovnost a to zejména výslovnost otevřených samohlásek. Nejčastějším problémem je [i]→[e], [e]→[a], [u]→[o], [o]→[a]: policie [polecije], politika [poletika]. Výraznou středočeskou výslovnost má např. reportér České televize, Jiří Hynek (viz. např. nahrávka Událostí ze 7. 11. 2005), na Nově moderátorka Borhyová či reportér Bohdan Tůma. Taková výslovnost může někdy i změnit význam slov: Slovinsko [slovensko], lidovci [ledovci]. Nejasná je výslovnost vlastních jmen, např. ve zprávě Televizních novin z 8. 11. 2005 nám moderátor Koranteng oznámí, že se vražda stala v obci [čevice], ale reportér Novotný se za pár vteřin hlásí z obce [čečovice] a reportáž zakončí slovy *okolí [čočovic] zůstane i nadále uzavřené* (nahrávka Televizních novin, 8. 11. 2005, zpráva 2.).

Zajímavý je také větný přízvuk, pauzy a intonace televizních mluvčích. Vhodné kladení pauz, odpovídající intonační průběh a správně umístěný větný přízvuk jsou zvukové

předpoklady pro přehlednost a logiku výpovědi. Větná intonace moderátorů a reportérů by se dala nazvat „protimyslnou“. Velmi častá je chybná klesavá intonace a pauza uprostřed souvětí; mluvčí udělá intonačně tečku tam, kde není. To může vést k významovým nejasnostem a také ke komplikaci divákova porozumění. Tuto chybu dělá velmi často moderátorka Televizních novin, Lucie Borhyová. S častými slyšitelnými nádechy má problém Karel Voříšek.

Problémovým jevem řečového projevu moderátorů a reportérů je vysoké mluvní tempo. Mluvním tempem rozumíme počet jednotek přirozeného jazyka (obvykle slov nebo slabik) pronesených za určitou časovou jednotku (obvykle za minutu nebo za sekundu). Průměrné (optimální) mluvní tempo je pro český jazyk přibližně 300 slabik (120 slov) za sekundu. Vnímatelné maximum je okolo 500 slabik za vteřinu.

Rychlost mluvy moderátorů a reportérů je nejvíce dána krátkým časem vymezeným pro jednotlivé zprávy. Události ČT 1 ze dne 7. listopadu 2005 obsahovaly v čase 20 minut a 48 vteřin celkem 14 zpráv, Televizní noviny ze stejného dne nabídly v čase 18 minut a 29 vteřin také 14 zpráv.⁸ Průměrná délka zprávy se tedy pohybuje okolo 1 minuty 30 vteřin na ČT1 a minuty 20 vteřin na Nově. Právě omezený čas zpráv je jedním z hlavních faktorů ovlivňující jak stylistickou podobu zpráv, tak řečový projev moderátorů a reportérů.

Mluvní tempo moderátorů ve studiu je více méně stabilní a pohybuje se okolo 330 slabik za minutu.⁹ Někteří moderátoři zrychlují delší pasáže a na jednom slově zpomalí (Voříšek, Koranteng, Toušlová). Zpomalení používají jako prostředek pro zdůraznění slova. Velké a časté zrychlování je typické pro Korantenga (který tím chce patrně zdůraznit skandálnost právě oznamované zprávy), ale využívají ho i další moderátoři (viz. fonetický přepis zpráv).

Poznámka k fonetickému přepisu zpráv – pro zachycení výslovnosti konkrétních projevů jsem použila nezvyklý a oproti standardnímu fonetickému přepisu zjednodušený způsob. Vypůjčila jsem si ho od studentů bohemistiky FF UK, kteří ho v časopise Čeština doma i ve světě (3 a 4/2001, 165) použili k zachycení výslovnosti televizních mluvčích (trochu jsem si ho upravila). Tento způsob fonetického přepisu slouží zejména k zachycení zrychlování a zpomalování mluvního tempa, nelogického větného členění a zdůrazňování určitých slabik za účelem zdůraznění (dle moderátorů) důležitých informací:

⁸ Měřeno od začátku první zprávy po konec poslední zprávy (bez úvodu a závěru zpravodajství), přičemž do jedné zprávy řadím uvedení informace hlavním moderátorem a report zároveň.

⁹ Zdroj: Bartošek, 2003; ověřeno vlastním měřením.

Tabulka č. 6 – znaky fonetického přepisu zpráv:

N	slyšitelný nádech
	čárka
	pauza ve výpovědi (výraznější čárka, bez klesavého tónu)
:	délka
.	polodélka
//	konec výpovědi
↓	klesavý tón (tečka)
.....	(podtečkování) zrychlení
_____	(podtržení) zpomalení
toto	zdůraznění slabiky
[e] [a] [o]	středočeská výslovnost samohlásek

Slabiky [di, ti, ni] je potřeba číst tvrdě, tedy jako dy, ty, ny.

Televizní noviny TV Nova:

Lucie Borhyová:

N Uš je to te:mňeř třicet hod'in //
 co **stovki** pol[e]cist:u po cel:e zemi
zař:im **marně** pa:traji:
 po dvou nebespečn:y ch vrazi:ch ↓ //
N kteří: včera utekli z plzeňsk:e vjeznice bori ↓ //

Reynolds Koranteng:

N v česke: republice se ňegdo
 snaž:i vid'ela:vat na situaci
kolem ptač:i chřipki ||
konkre:tne na nedostatku
 le:ku tamiflu ↓ //
N objevili se první: inzera:ti od řech |
 kteří: le:k nabi:zeji pod rukou ↓ //
 za **jedno** balen:i požadují: až ||
N t'isi:c šest set korun | //

coš je **dvakra:t vi:c** |
než v **le:ka•rna:ch** ↓ //

Karel Voříšek:

N uš po **sto šesna:cte** bili **pardubice**
hlavni:m mňestem dostihu ||
N jela se **legenda:rňi velka: pardubicka:** ↓
N všude plno lid'i: |
pol[e]cije v pohotovost'i |
a **sa:zkove: kancela:ře la:mali** rekordi ↓ //

Markéta Fialová:

N **minimalizovat nebespeči: otravi ji:dlem** |
to se u:dajňe podařilo americki:m vjecu:m ↓ //
Tvrđi: | že vivinuli **sprej** |
kteri: doka:že zneškodňit **naprostou vječinu**
nebespečni:ch bakteriji• v potravina:ch ↓ //
N **la:tka ve spreji toťiš** obsahuje viri |
ktere: tito bakterije likviduji: ↓ //

Pavla Charvátová:

N po **neda:vni•ch skanda:lech s u:ťeki vježňu:**
chce ministr **spravedlnost'i pavel němec**
vi:c kontrolovat odsouzene:
při:mo uvňitř vjezeni: ↓ //
N **hodla: vla:d'e předložit zmňenu za:kona** |
kter:a by umožňila vježňe odposloucha:vat |
nebo je třeba využi:vat jako informa:tori ↓ //

Pavel Zuna:

N **česka: zemňed'elska: univerzita čeli: nepři:jemne: afe:ře** ↓
še:f katedry fiziki |
šestašedesa:tiletí: docent jozef pecen |
N **totiš** | podle podle policije v za:ři:

*anonymně vihrožoval **bombovi:m** u:tokem
jednomu z našich letišť. ↓//*

Události ČT1:

Jolana Voldánová:

N zgarba čel[e]l kriticie
kvu:li skand:alu pozemkove:ho fondu |
ktery: umožnil
N spekulantu:m v okol:i Prahy
i na další:ch mi:stech v zemi .!
zi:skat **l**ukrativni: pozemky ↓!!
N za ty mohou obchodni:ci zi:skat
až **dvje** miliardy korun. ↓//

Josef Maršál:

N jeho rozhodnutí: podporuje i premie:r ||
profi je naopak o:d: es a prezident va:clav klaus |
podle nějž to **p**acienti ohrozi: ↓//
N občanske: demokrati navi:c ra:t
pobouřil tvrzení:m o obchodni:m napojeň:i
některy:ch členu: o: de: es na ve: zet pe: |
N Nic blišši:ho ale zaři:m ři:ci nechtěl ↓ //

Iveta Toušlová:

N česke: za:chranky budou muset
všeobecne: zdravotni: pojišťovně
vra:řit asi čtvrt miliardy korun
N za přeplatky z let dva tisi:ce jedna a dva tisi:ce dva ↓//
N podle přectavitelu: ve: zet pe:
to vipli:va: z rozhodnutí: nejvišši:ho soudu |
ke kter:emu se celi: při:pad dostal ↓//

Bohumil Klepetko:

N *dvaci:tka lidi: perzekvovani:ch*
komunisticki:m režimem ža:da: |
abi se omezil při:stup ke svasku:m
bi:vale: statňi: bezpečnosti ↓//

N *neli:bi: se jim |*
že se kdokolif m:uže dostat bez omezení:
k citlivi:m u:daju:m o lidech |
kter:e es te: be: sledovala ↓//

Marcela Augustová:

N *pouliční: na:sili: ve franciji neuřicha: ↓//*
naopak | ovla:dlo už tři:sta tamňi:ch mňest
a ši:ři: se i za hraňice ↓//

N *auta hořela i v přisťehovalecki:ch čtvrti:ch*
v bruselu | v berli:ňe | nebo v bre:ma:ch.

N *francije hla:si: tři:cet zraňeny:ch policistu: za noc |*
a taky prvňi: objeť ↓//

N *umřel jedenašedesa:řileti: muš |*
zraňeni: v pa:tek. ↓//

Roman Pistorius:

N *evropska: komise da: azijski:m zemi:m*
pjetatřicet milionu: dolaru: |
na boj s ptači: chřipkou ↓//

N *nevladňi: organizace |*
...ktere: se proble:mem zabi:vaji:|
ale ča:stku označili za ňi:skou ↓//

N *neipostřizeňejši: zemňe jihovi:chodni: a:zie |*
podle nich |
nutňe potrebuji: tříkr:at tolik ↓ //

U reportérů závisí mluvní tempo nejen na čase vymezeném pro reportáž, ale hlavně na konkrétní situaci, ve které reportér zprávu sděluje. Velmi vysoké mluvní tempo je charakteristické pro přímé přenosy a pro reportáže natáčené v nezvyklých podmínkách.

Rychlé tempo vede k omezení kvality činnosti produkčního traktu. Projevuje se neortoepickou výslovností (krácení a vynechávání hlásek, splývavá výslovnost, špatná délka úseků s nefunkční melodií i dynamikou, časté je také nefunkční dýchání).

Příklady mluvního tempa reportérů:

a) předtočená reportáž, reportér Jiří Pánek, televize Nova (Televizní noviny 15. 11. 2005, zpráva 2., s. 61) – toto sdělení se skládá celkem ze 107 slabik a reportér ho řekl za 14 sekund. Jednoduchou trojčlenkou nám vyjde mluvní tempo **458 slabik za minutu**.

b) přímý přenos, reportér Jiří Dlabaja, televize Nova (Televizní noviny, 15. 11. 2006. zpráva 2, s. 87) - sdělení je složeno z 85 slabik a bylo vyřčeno v čase 12 sekund, mluvní tempo je tedy **425 slabik za minutu**.

c) předtočená reportáž, reportérka Barbora Sudová, Česká televize (Události 7. 11. 2005, zpráva č. 7, s.6) – sdělení má 73 slabik a trvalo 11 sekund, mluvní tempo vychází **398 slabik za minutu**.

d) přímý přenos, reportér Daniel Takáč, Česká televize (Události 10. 11. 2005, zpráva č. 1, s. 17) – sdělení se skládá ze 79 slabik a reportér ho řekl za 12 sekund, mluvní tempo je **395 slabik za minutu**.

Vysoké mluvní tempo reportérů je dáno jednak krátkým časem vymezeným pro reportáž, ale mnohdy také slouží k dramatizaci události a vytváří dojem, že reportér by nám toho chtěl ve skutečnosti říct víc, z časových důvodů ovšem nemůže, a tak se snaží sdělit nám co nejrychleji alespoň ty nejpodstatnější (nejdramatičtější, nejzávažnější) fakta. Toto se týká reportérů obou televizních stanic.

Dalším nešvarem jsou akustické podoby zpráv jsou také hezitační zvuky, které jsou mimo jiné jakýmsi indikátorem připravenosti projevu. Hezitační zvuky se vyskytují zejména v přímých přenosech. Četnost hezitačních zvuků v přímých přenosech je na obou televizních stanicích poměrně vyrovnaná¹⁰ (viz. příloha Přepsané televizní zprávy, např. Události 7. 11. 2005, zpráva 1. nebo Televizní noviny 8. 10. 2006, zpráva 9.). Na Nově však můžeme

¹⁰ V průměru se na 1 minutu přímého přenosu vyskytuje 7 hezitačních zvuků.

hezitanci zvuky zaznamenat také v předělu a závěru zpráv, kdy spolu moderátoři „odlehčeně“ komunikují.

V současnosti se v masových médiích projevuje odklon od explicitního výslovnostního stylu ke stylu nedbalému. Ve většině případů je to způsobeno nedostatečnou řečnickou způsobilostí a pohodlím mluvčích, ovšem některými výslovnostními nešvary se moderátoři a reportéři přibližují běžné, každodenní komunikaci, kterou divák zná z každodenního života.

3.4 Komunikačně – pragmatická rovina

3.4.1 Prvky interakce tváří v tvář ve kvaziinterakci zprostředkované televizi

Jednou z technických předností televize je to, že má možnost využívat široké škály symbolických prvků, a to jak vizuálních, tak auditivních. Zatímco většina ostatních technických médií omezuje rejstřík využitelných symbolických prvků na jedinou symbolickou formu (jako kupříkladu na psané či mluvené slovo), televize oplývá symbolickou košatostí, která dodává televiznímu zážitku některé prvky interakce tváří v tvář: komunikanty je možné zároveň vidět i slyšet, pohybují se v čase i prostoru téměř stejně, jako diváci ve své každodenní sociální interakci. Nicméně rejstřík symbolických prvků, které má k dispozici divák, je jiný (a v některých ohledech omezenější) než škála, kterou disponují účastníci interakce tváří v tvář.

3.4.1.1 Simulace společného prostoru

Jak již bylo řečeno, interakce tváří v tvář se děje v kontextu společné přítomnosti (viz. kapitola 1.1) – účastníci interakce jsou bezprostředně jeden druhému k dispozici, sdílejí společný časoprostor. Mohou proto používat výrazy „tady“, „tohle“, „tamto“ atd. a předpokládat přitom, že jim ostatní porozumí (Thompson, J. B., 2004, 71). Avšak v případě kvaziinterakce zprostředkované audiovizuálním médiem – televizí¹¹ – je možné tyto výrazy používat také. Díky těmto výrazům v televizním zpravodajství roste role vizuality (což je velká nevýhoda pro nevidomé recipienty), ale hlavně se jimi reportéři zdánlivě přiblíží divákům simulací společného „tady“.

¹¹ U neauditivních médií slova „tady“ či „toto“ můžeme používat také, ale budou působit nejasně. Například při telefonickém rozhovoru můžeme použít „tady“ jen tehdy, pokud je druhá osoba seznámena s naším současným místem výskytu, a slovo „toto“ se prakticky použít nedá.

Tabulka č. 7 – zdůraznění vizuality / simulace společného prostoru:

	Události (6 dílů)	Televizní noviny (6 dílů)
ZDŮRAZNĚNÍ VIZUALITY / SIMULACE SPOLEČNÉHO PROSTORU	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vítejte ve studiu ▪ tento autobus ▪ takto vypadá ▪ takhle to vypadalo ▪ těchto pět mužů ▪ tato brožura 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ díváte se na ▪ jak můžete vidět ▪ právě sledujete ▪ takhle to vypadalo ▪ zde ▪ na tomhle sídlišti ▪ tady vidíte (2x) ▪ takhle to vypadá ▪ toto jsou ▪ s tímhle ▪ s tímto ▪ tahle věc ▪ tohle jídlo ▪ tady na jižní Moravě ▪ tady ve Starých Hradech ▪ tady v Újezdě u Prahy ▪ tady v Pozd'átkách ▪ v této jablonecké cele ▪ v tomto K-centru ▪ těchto sedm mužů ▪ takhle dopadlo ▪ na fotkách vidíte

3.4.1.2 Simulace zpětné vazby. Dialogizační prvky

Interakce tváří v tvář je svou povahou dialogická. Proces komunikace v hromadných sdělovacích prostředcích je jednostranný, monologický, probíhá pouze směrem od mluvčího k příjemci. Avšak v tomto procesu mluvčí zohledňují fakt, že sice promlouvají k velkému množství posluchačů, ale že prostřednictvím televizního přijímače vstupují do každé domácnosti zvlášť, stávají se partnerem v komunikaci pouze v dílčí a relativně malé skupině jedinců, nevstupují tedy do komunikačního vztahu s davem. Moderátor se tak dostává do role autority, která prostředkuje informaci každému jedinci zvlášť. To ale znamená, že se nemůže jednat o projev čistě monologický. Monolog předpokládá souvislou řečovou aktivitu jednoho z účastníků komunikace. Rozdělení aktivní role mluvčího a pasivní role posluchače je stabilní v průběhu celé takové komunikace. Pasivní role v dialogu a v monologu však nejsou pasivní v pravém slova smyslu, neboť příjemce souběžně s nasloucháním projev porovnává se svými dosavadními znalostmi a zkušenostmi, uvědomuje si aspekty situace. Stabilitu monologu v komunikační situaci mezi mluvčím v hromadně sdělovacím prostředku a posluchačem (záměrně?) narušují dialogizační prvky (Čeština doma a ve světě 3 a 4/2001, 207).

Přímo simulací zpětné vazby (viz. kapitola 2.1.2) by se daly nazvat otázky směrem k divákům, které jsou občas i fiktivní odpovědí diváků zopakovanou moderátorem či reportérem. Tento jev se objevuje výhradně v poslední (tzv. odlehčené či veselé) zprávě Televizních novin:

A co takhle stát se mistrem světa v...? Nevěříte? // Líbáte se rádi? Ne, počkejte. Počkejte s odpovědí až po této reportáži z Thajska. // Ptáte se, jak se líbá kobra? // Škola smyku, tak to už je celkem známý pojem, ale slyšeli jste už někdy o škole smyku pro řidiče cisteren?// Dokážete si představit, že...? // Věřili byste, že...? //

Obě zpravodajské relace mají svůj úvod a závěr, Televizní noviny mají navíc jakýsi předěl zpráv, ve kterém nám moderátorská dvojice oznamuje, co dalšího ještě ve zpravodajství uvidíme a uslyšíme. Tyto části zpravodajských relací jsou nedílnou součástí projevu moderátorů a dokreslují celkový charakter zpravodajství a jsou prostorem jak pro vzájemnou komunikaci moderátorů (tedy pravý dialog; týká se pouze Televizních novin), tak pro komunikaci moderátorů s diváky, která spočívá nejen v pozdravech a osloveních, ale také v užívání 1. a 2. osoby plurálu.

Úvod Událostí i Televizních novin je přibližně stejně dlouhý, obsahuje krátký sestřih nejdůležitějších událostí dne, po kterém následuje pozdravení moderátorů.

Příklady pozdravení moderátorů:

ČT1:

Toušlová: *Vše důležité, co dnešek přinesl, se dozvíte právě teď v Událostech České televize. Dobrý večer.*

Klepetko: *Dobrý večer.*

Augustová: *Úterní Události, vítejte u nich.*

Pistorius: *Dobrý večer.*

Maršál: *Máme pro vás Události, dobrý večer.*

Voldánová: *Hezký večer.*

TV Nova:

Koranteng: *Dobrý večer, i dnes se stalo hodně zajímavých věcí, tak se na ně pojdme podívat.*

Borhyová: *Příjemný dobrý večer.*

Charvátová: *Dobrý večer, i dnes jsou pro vás přesně o půl osmé připraveny Televizní noviny.*

Zuna: *Přesně tak, vítejte.*

Fialová: *Je přesně půl osmé, začínají Televizní noviny a vy jste srdečně zváni.*

Voříšek: *Dobrý večer.*

Z těchto ukázek je patrné, že moderátoři Televizních novin se chtějí více přiblížit divákům, jejich pozdravy mají navodit dojem pospolitosti (*...tak se na ně pojd'me podívat. Tedy my všichni společně. Televizní noviny jsme připravili pro vás. Jste srdečně zváni.*). Názznaky této snahy ale můžeme sledovat i v Událostech (*Máme pro vás Události. Vítejte u nich.*)

Předěl zpravodajské relace se týká jen Televizních novin. Jeho funkcí je oživit pozornost diváků, aby se náhodou nerozhodli odejít od obrazovek. Moderátoři ho mají většinou předem připravený, i když občas působí jako improvizace:

Borhyová: *Tak a v televizních novinách vám dnes ještě ukážeme několik iráckých dětí, které zachránili čeští lékaři.*

Koranteng: *A potom se také podíváme do Německa, kde bylo překonáno hned několik Guinnessových rekordů.*

Borhyová: *Tak zůstaňte s námi.*

Zuna: *Tak a teď vám... Teď vám řekneme, co pro vás ještě chystáme. Pavlo?*

Charvátová: *No, já mám výbornou, dobrou zprávu, dobrou reportáž, mám totiž recept na to, jak jezdit v autě za co nejméně peněz, tedy lépe řečeno, jak jezdit s co nejnižší spotřebou.*

Zuna: *Tak já mám pozvánku na Sportovní noviny, tam vám ukážeme překvapivě kostel, kde proběhla bohoslužba za to, abychom zítra postoupili na Mistrovství světa ve fotbale, takže zůstaňte s námi.*

Každý předěl je uvozen větou *Zůstaňte s námi*. (důraz na pospolitost a ujištění se, že divák nepřepne na jiný kanál či televizi nezhasne).

Závěr Událostí se od závěru Televizních noviny výrazně liší nejen délkou, ale i charakterem. Moderátoři Událostí zůstávají u stejných komunikačních prostředků, které používají v úvodu, zatímco moderátoři Televizních novin si jakoby „oddechnou“, že ofiiality jsou za námi, a teď k nám (a spolu navzájem) mohou promlouvat v rámci „odlehčené“ konverzace. Navíc komunikují i s moderátorem následujících Sportovních novin.

ČT1:

Pistorius: *Takové byly Události, mějte se pěkně.*

Augustová: *Podívejte se i na kulturu, počasí a sport. Uvidíme se zítra.*

Pistorius: *Na shledanou.*

TV Nova:

Borhyová: *Dobrý večer.*

Koranteng: *Dobrý večer, Václave.*

Tittelbach: *Dobrý večer.*

Borhyová: *Tak co nám a divákům nabídneš? Už se těším.*

Tittelbach: *Tak já to rozdělím – Rayovi třeba fotbal, návrat Pavla Nedvěda do reprezentace a tobě speciálně box.*

Borhyová: *Box!*(vyprskne smíchy) *Dobře, tak to se těším.* (směje se)

Koranteng: (mluví zároveň s Borhyovou, není mu rozumět, něco mumlá) *Co nás čeká večer? Večer nás čeká Kobra 11, potom Výměna manželek, Konec světa – americký film, a pak Big Brother bez cenzury.*

Borhyová: *Tak si krásný pondělní večer užijte a my se na vás budeme těšit opět zítra.*

Koranteng: *Mějte se dobře.* (zamává)

Tento konverzační styl má zdůraznit nejen přátelskou atmosféru ve studiu a dobré vztahy mezi moderátory (tykání, oslovení, smích, uvolněnost), ale i připomenout, že moderátoři jsou „jen lidé“, stejně jako my všichni u obrazovky. Jistým lákadlem může být pro diváky i relativní nepřipravenost, improvizace v závěru je patrná prakticky v každém dílu Televizních novin.¹² V přímém vstupu se také vyskytuje dialog mezi moderátorem zpráv a reportérem v terénu. Vedou mezi sebou předem připravený dialog (jen zřídka obsahuje prvky improvizace), ve kterém nesdělují informace jeden druhému, ale směřují je příjemci celého vysílání.

Ukázka komunikace moderátora s reportérem v přímém přenosu:

ČT1:

Kanda: ... *Ale podle některých názorů se ty konflikty v Paříži možná poněkud utlumí a přesunou se více na venkov, zvláště na jih země. Marcelo?*

Augustová: *České ministerstvo zahraničí doporučilo lidem, kteří do Francie cestují, aby zvláště na předměstích byli mimořádně opatrní. Ty ses tam pohyboval, hrozí třeba i za bílého dne nějaké nebezpečí?*

...

Augustová: *Už jsme viděli v reportáži, Filipe, že jsi natáčel taky v mešitě. Jak se k protestům staví ímámové?*

...

Augustová: *Filipe, děkuju ti.*

...

¹² Toto vše dobře vystihuje charakteristika Televizních novin uvedená na internetových stránkách televize Nova: *Nejsledovanější zpravodajská relace v České republice a neúspěšnější televizní zpravodajská relace v Evropě, snad i na světě. Je to pořad o událostech. Je o lidech a pro lidi. Přináší přesné a srozumitelné informace o tom, co divák TV NOVA potřebuje a chce vědět. Nevnučuje zbytečné a nezatajuje nepříjemné. Tři dvojice moderátorů, každá trochu jiná. Šest pěkných lidí, které si diváci pouštějí každý den ve stejném čase domů jako vítané hosty.* (zdroj: www.nova.cz)

Klepetko: ... *Dobry den, Dane. Moje první otázka se týká atmosféry. Jaká je, případně viděl jsi mezi českými i nějaké norské fanoušky?*

Takáč: *Dobry večer, Bohouši. Tak já tě trošičku poopravím, ...*

...

Klepetko: *Tak to byl z dějiště fotbalového utkání Česko – Norsko v Praze na Letné Daniel Takáč. Dane, děkujeme.*

TV Nova:

Voříšek: ... *Na místě je i Lucka Alexová. Tak Lucko, koho ze slavných hostů jsi už viděla?*

Alexová: *Tak dobrý večer, Karle. Já jsem viděla obrovské množství slavných hostů. Jak možná můžete vidět za mnou,...*

Voříšek se na konci tohoto přímém vstupu s Alexovou neloučí, neděkuje jí.

...

Fialová: *Tento případ sleduje i Jiří Dlabaja. Ted' by měl být připraven s aktuálními informacemi před Pražskou policejní správou. Jirko, zajímá mě, jak to tedy vypadá s hlavním aktérem případu, s Jaroslavem Starkou?*

Dlabaja: *Policie Jaroslava Starku zadržuje...* (žádný pozdrav ani oslovení)

Voříšek: *Děkujeme za informace a já mám další zprávu. ...*

Z uvedených ukázek je vidět, že moderátoři a reportéři nemají striktně daná pravidla vzájemné komunikace. V komunikaci moderátorů a reportérů navzájem dominuje tykání a oslovování křestními jmény (často v neformálních tvarech – Lucka, Bohouš). Pozdrav reportéra je někdy osobní, určený přímo konkrétní osobě (*Dobry večer, Bohouši.*), někdy všeobecný, určený moderátorovi i divákům. Moderátoři mluví někdy pouze za sebe (*Filipe, děkuju ti.*) a někdy za celé studio a možná i za diváky (*Dane, děkujeme.*). Reportéři Novy moderátorům (nejspíš z časových důvodů) na pozdrav často neodpovídají. Četnost oslovení diváků moderátory a vzájemných oslovení moderátorů a reportérů zachycuje tabulka č. 6. Vzájemné oslovování jmény se v Událostech ČT1 objevuje výhradně mezi moderátory a reportéry v přímých vstupech, zatímco na Nově převažuje oslovování mezi moderátory ve studiu.

Tabulka č. 8 – oslovení diváků:

	Události ČT1 (6 dílů)	Televizní noviny (6 dílů)
OSLOVENÍ DIVÁKŮ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dobrý večer (9x) ▪ příjemný večer ▪ vítejte ▪ přejeme vám ▪ máme pro vás (2x) ▪ podívejte se ▪ mějte se (3x) ▪ vítáme vás ▪ sledujete (2x) ▪ dozvíte se ▪ neodcházejte ▪ nenechte si ujít (2x) ▪ nezapomeňte ▪ přejeme vám (3x) ▪ hezký večer (3x) ▪ těšíme se na vás ▪ pěkný večer ▪ na viděnou ▪ na shledanou (4x) ▪ uvidíme se 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dobrý večer (7x) ▪ příjemný večer ▪ příjemný dobrý večer (2x) ▪ hezký večer ▪ vítejte (3x) ▪ jste srdečně vítáni ▪ díváte se ▪ sledujete ▪ můžete vidět (2x) ▪ měli byste ▪ máme pro vás (2x) ▪ vezmeme vás ▪ pojd'te se podívat ▪ pamatujete si ▪ počkejte (2x) ▪ připraveny pro vás ▪ pozveme vás ▪ pozvu vás ▪ počkejte si ▪ věřte nebo ne (2x) ▪ určitě si vzpomínáte ▪ slibuje vám ▪ co vás ještě čeká ▪ dozvíte se (2x) ▪ řekneme vám (2x) ▪ chystáme pro vás ▪ ukážeme vám (2x) ▪ představíme vám ▪ dívejte se (2x) ▪ uvidíte (4x) ▪ držte palce ▪ zůstaňte (6x) ▪ představíme vám (2x) ▪ kdybyste náhodou ▪ raději nezkoušejte ▪ pokud chcete ▪ užijte si to ▪ užijte si večer ▪ těšíme se na vás ▪ budeme se na vás těšit ▪ mějte se (3x) ▪ mějte hezký večer ▪ na viděnou (3x) ▪ na shledanou (4x) ▪ prozradíme vám ▪ přejeme vám ▪ jak vidíte ▪ nenechte si ujít (2x) ▪ budu vám vyprávět ▪ víte ▪ pojedete

Tabulka č. 9 – jazykové jevy a prostředky v číslech:

	Události (6 dílů)	Televizní noviny (6dílů)
Frazémy a obrazná přirovnání	28 x	53 x
Modální částice (prý, zřejmě, možná, asi, údajně)	3 x	41 x
Prvky obecné češtiny	5 x	18 x
Expresivní výrazy (včetně expresivních frazérů a obrazných přirovnání)	16 x	61 x
Dramatizace jednočlennými větami	5 x	11 x
Oslovení diváků	39 x	87 x
Zdůraznění vizuality	6 x	23 x

3.4.2 Nonverbální komunikační prostředky

„Slova nejen selhávají, podvádějí nebo se ukazují jako zbytečná, ale někdy vyjadřují tak málo, že je lépe dívat se než naslouchat a je to také mnohem zajímavější.“

(Warren Lamb)

„Ruka je viditelnou částí mozku.“

(Immanuel Kant)

Nonverbální prostředky doprovázejí, modifikují nebo nahrazují řečovou komunikaci. Mezi nonverbální komunikační prostředky užívané televizními zpravodajským mluvčími patří mimika, gestikulace a také celkový vzhled a zvolené oblečení.

Gestikulaci představují pohyby rukou – gesta. Gesto je po řeči nejtvárnějším výrazovým prostředkem. Podle základní klasifikace se gesta rozlišují na:

a) **synsémantická** – představují víceméně zautomatizované pohyby prstů a předloktí, pokyvování hlavou a nenápadné úklony při ústním projevu. Mluvčí jimi někdy mimovolně zdůrazňuje význam, ilustruje obsah sdělení. Synsémantická gesta nociální doprovázejí slova s věcným významem, gesta expresivně-emocionální (podpořená výraznou mimikou) doprovázejí citové výrazy.

b) autosémantická – mohou nahradit řeč¹³

(Encyklopedický slovník češtiny, 2002, 152)

Mimika má z nonverbálních komunikačních prostředků nejbližší ke slovnímu vyjadřování. Je výsledkem kontrakce svalů lidského obličeje, podílejí se na ní rovněž tvarové zvláštnosti čela, nosu, tváří a brady. Mimické pohyby si vynucuje už pouhá artikulace řeči; v tom případě jde o mimiku spontánní. Mnoho mimických pohybů je spojeno také s mimojazykovými ději a jevy, vyjadřujeme jimi např. tělesné i duševní pocity, postoje a hodnocení (Encyklopedický slovník češtiny, 2002, 263).

Vzhled mluvčího – oblečením a úpravou signalizujeme příslušnost k určité společenské vrstvě, názorovému proudu, sebepojetí. Komunikovat se dá také skrze zvolenou barvu oděvu (např. rudě červená představuje agresi, černá serióznost či smutek).

Nejčtenějšími nonverbálními signály, které používají zpravodajští mluvčí, jsou bezesporu úsměv, pozdvižení obočí, oční kontakt (vzájemný i s diváky) a pohyby rukou. Kontakt očí je základním prvkem při navazování verbální komunikace. Ačkoli se v případě televizního vysílání jedná jen o „jednosměrný“ oční kontakt (divák vnímá pohled moderátora, moderátor si pohled diváka může pouze představovat), je pro komunikační projev televizních mluvčích velmi důležitý. Vzájemný oční kontakt mezi moderátory můžeme vidět pouze ve zpravodajství televize Nova (obr. č. 1, 2 a 3).

Mimovolní pohyby rukou se moderátoři i reportéři snaží minimalizovat, přesto si ale můžeme u reportérů všimnout např. rytmických pohybů s mikrofonem, u moderátorů zase vidíme gestikulační pohyby rukou (někdy jsou přímo v záběru, jindy si je můžeme domyslet podle pohybů ramen). Výrazné pohyby paží při hlášení zpráv můžeme vidět u Karla Voříška (obr. č. 15) a gestikulaci u Lucie Borhyové (obr. č. 17). Moderátoři si často pomáhají tak, že v ruce drží pero či papíry, což mimovolní pohyby redukuje. Karel Voříšek také výrazněji gestikuluje v předělech relace, když komunikuje se svou kolegyní (viz. obr. č. 18). Pravidelným gestem značícím konec relace na obou stanicích je, že moderátoři seberou všechny papíry, které mají před sebou, a výrazně je „sklepnou“ o stůl (viz. obr. č. 20 a 33). Zamávání divákům při loučení je jediným autosémantickým gestem, které jsem ve zpravodajských relacích vypořádala, a je charakteristické pouze pro Karla Voříška (obr. č.

¹³ Gesta autosémantická blíže nepopisují, neboť se v komunikačních projevech zpravodajských mluvčích nevyskytují.

19). Moderátorská dvojice Fialová – Voříšek v předělu relace využívají proxemiky¹⁴, když se při větě „Zůstaňte s námi.“ k sobě přiblíží (obr. č. 4). Obecně je vzdálenost mezi moderátory na Nově menší než mezi moderátory ČT1 (srov. obr. č. 1, 3 a 6 s obr. č. 33, 34 a 35).

Celkově lze říct, že moderátoři TV Nova se před kamerami pohybují více než moderátoři ČT1, občas působí až neklidně. Tento rozdíl můžeme nejlépe pozorovat v závěru zpravodajských relací, kdy je lépe vidět gestikulace (kamera zabírá oba členy moderátorské dvojice až do pasu, tedy včetně rukou) a také pohyby trupu.

Mimické výrazy jsou jednoznačně výraznější u mluvčích Televizních novin. Mimika moderátorů a reportérů samozřejmě souvisí s tématem právě ohlašované zprávy. Zejména úsměvy moderátorů jsou na Nově mnohem výraznější než na ČT1 (srov. obr. č. 9 a 11 s obr. č. 24 a 28), což souvisí také s větším počtem zpráv s odlehčenou a zábavnou tematikou. Nejvýraznější úsměv i mimiku čela (zvednuté obočí) má jednoznačně Lucie Borhyová. Odlehčené („veselé“) zprávy na Nově ohlašují ve většině případů ženy. Na ČT1 můžeme jemné úsměvy moderátorů vidět u tzv. pozitivních zpráv (obr. č. 24, 28).

Co se vzhledu moderátorů týče, na obou stanicích je samozřejmostí společenský oděv, přičemž je kladen důraz na to, aby k sobě moderátoři z dvojice ladili. Rozdíl mezi ČT1 a TV Nova můžeme pozorovat v barvách a materiálech oděvů. Oblečení mluvčích na Nově je častěji výraznějších barev (obr. č. 10, 16, 17 a 23), využívány jsou i „efektní“ lesklé materiály, které jsem u moderátorů Událostí ČT1 nezaznamenala.

Důležitější než slovní popis neverbálních prostředků je jejich vizuální podoba. Uvádím zde fotografie¹⁵ výrazných gest a mimiky moderátorů a příklady jejich vzájemné komunikace. Důvodem, proč uvádím více příkladů z televize Nova, je jednoduše větší četnost výrazných nonverbálních prostředků a komunikace mezi moderátory Televizních novin. Například rozdíl výrazu obličeje při „pozitivní“ a „vážné“ zprávě se mi nepodařilo zachytit u všech moderátorů, zejména na ČT1 (Toušlová, Maršál, Pistorius, Zuna).

¹⁴ viz. tabulka č. 3

¹⁵ Fotografie jsem pořídila v programu Frame Shots. Bohužel jsem měla k dispozici pouze jeho demo verzi, ze které vznikají fotografie s nápisem.

Televizní noviny TV Nova:

obr. č. 1: Borhyová – Koranteng – vzájemný oční kontakt

obr. č. 2: Charvátová – Zuna – vzájemný oční kontakt

obr. č. 3: Fialová – Voříšek – vzájemný oční kontakt

obr. č. 4: Fialová – Voříšek: „Zůstaňte s námi.“

obr. č. 5: Koranteng: „Zůstaňte s námi.“

obr. č. 6: Zuna: „Zůstaňte s námi.“

obr. č. 7: Fialová – „veselá“ zpráva

obr. č. 8: Fialová – vážná zpráva

obr. č. 9: Borhyová – „veselá“ zpráva

obr. č. 10: Borhyová – vážná zpráva

obr. č. 11: Charvátová – „veselá“ zpráva

obr. č. 12: Charvátová – vážná zpráva

obr. č. 13: Koranteng – „veselá“ zpráva

obr. č. 14: Koranteng – vážná zpráva

obr. č. 15: Voříšek – pohyb (levé) paže

obr. č. 16: Voříšek – otázka k divákům: „Líbáte se rádi?“

obr. č. 17: Borhyová – gestikulace

obr. č. 18: Voříšek: „Začnu?“

obr. č. 19: Voříšek – zamávání: „Dobrý večer.“

obr. č. 20: Charvátová – Zuna – závěrečné „sklepnutí“

obr. č. 21: Zuna – komunikace s moderátorem Sportovních novin

obr. č. 22: Borhyová – komunikace s moderátorem Sportovních novin

obr. č. 23: Voříšek – komunikace s moderátorem Sportovních novin

Události ČT 1:

obr. č. 24: Voldánová – „pozitivní“ zpráva

obr. č. 25: Klepetko – „pozitivní“ zpráva

obr. č. 26: Voldánová – vážná zpráva

obr. č. 27: Klepetko – vážná zpráva

obr. č. 28: Augustová – pozitivní zpráva

obr. č. 29: Augustová – vážná zpráva

obr. č. 30: Voldánová: „Danieli, děkujeme za informace.“

obr. č. 31: Augustová: „Filipe, děkuju.“

obr. č. 32: Klepetko: „Od televize ještě neodcházíte, ...“

obr. č. 33: Augustová – závěrečné „sklepnutí“ papírů

obr. č. 34: Maršál: „Od nás je to všechno, ...“

obr. č. 35: Toušlová: „A zítra na nás nezapomeňte.“

obr. č. 36: Pistorius: „Události jsou na konci.“

ZÁVĚR

V dnešní komunikaci, běžné i mediální, často převládá právě zaměřenost na cíl, k jehož dosažení užívají média promyšlené komunikační prostředky. Ty vytvářejí svébytný prostor sekundárních kódů, které jsou typické pro jednotlivá média či pro jejich jednotlivé druhy produktů (například zpravodajské relace). Některé prostředky mediace¹⁶ jsou všem typům médií společné – především snaha potlačovat podstatu anonymizující a jednosměrné mediální komunikace užíváním prostředků, které navozují představu, že se tato komunikace ve své podstatě blíží komunikaci interpersonální.

Přes všeobecnou komercializaci medií můžeme stále vidět rozdíl mezi veřejnoprávní a soukromou televizí. Podoba komunikačních projevů moderátorů a reportérů veřejnoprávní a soukromé televizní stanice je z velké části dána právě celkovým pojetím zpravodajských relací.

Největší rozdíl v komunikačních projevech zpravodajských mluvčích ČT1 a TV Nova je v prezentaci vzájemného vztahu moderátorů. TV Nova se snaží o přátelskou až rodinnou atmosféru ve studiu, což dokresluje dialog moderátorů v předělu relace a neformální styl komunikace v závěru, která se vyznačuje jistou mírou nepřipravenosti. V Událostech České televize se komunikace mezi moderátory navzájem vůbec nevyskytuje, komunikují spolu pouze moderátoři a reportéři v přímých vstupech. Tykání a oslovování křestními jmény (i jejich zdomácnělým tvarem) je společné pro obě televize.

Prvky komunikace s diváky jednoznačně převládají v Televizních novinách na Nově. Svědčí o tom výrazně vyšší počet oslovení diváků v každém díle zpravodajské relace, dále pak simulace zpětné vazby a také intenzivnější mimika a gestika. Z analýzy mimiky a gestiky jsem dospěla k závěru, že moderátoři ČT1 si od obsahu zpráv udržují odstup, narozdíl od moderátorů TV Nova, kteří téma zprávy často prožívají a svými výrazy nám jakoby radí: tato zpráva je veselá, tato smutná, tato závažná. Na ČT1 nechávají moderátoři hodnocení spíše na divákovi.

Co se formálnosti jazyka zpráv týče, prvky obecné češtiny nalezneme častěji na Nově. Odbočení od normy může v některých případech znamenat neznalost či nedbalost tvůrců zpráv, ale také to může být promyšlený jazykový prostředek k dosažení komunikačního cíle (například užívání prvků obecné češtiny k přiblížení se divákovi).

¹⁶ Mediace je proces zprostředkování nějakého společensky akceptovaného poznání a kulturních hodnot prostřednictvím nějakého institucionalizovaného činitele k publiku. M. se považuje za jednu z hlavních funkcí masových médií – média jsou prostředníky komunikace mezi jednotlivými skupinami, vrstvami či třídami v moderní společnosti. (více viz.: Jirák, J., Köpplová, B.: Média a společnost)

Prestiž mluveného slova stoupá a pro zaujetí a pobavení diváků (což je pro zpravodajství ve stylu infotainmentu prioritou) je spontánní řeč, s její nepřipraveností, neformálností, s její bezprostředností, živostí a vřelostí účinnější než projev uhlazený, připravený, monologický a také logický, protože ten může působit odcizeně, rezervovaně, chladně a suše. Má se za to, že mluví-li člověk srdečnějším, důvěrnějším, familiárnějším způsobem dává tím najevo svůj vřelý vztah k posluchačům a divákům, neodděluje se od nich clonou formálnosti, nechová se k nim s odstupem. Stopy tohoto „nového mediálního funkčního stylu“ však můžeme sledovat i ve zpravodajství veřejnoprávní České televize.

Musím zdůraznit, že předmětem mé práce byly vzorky zpráv z roku 2005 (a dva díly Televizních novin TV Nova z r. 2006). Zpravodajská relace Události ČT1 nabyla v roce 2007 nové podoby. Změna se netýká pouze posunutí vysílacího času na 19. hodinu a rozdělení relace na hlavní (celostátní a zahraniční) a regionální zpravodajství, ale také způsobu, jakým moderátoři komunikují s diváky. Nechybí předěl Událostí, ve kterém nás moderátorská dvojice informuje o tom, „co se ještě dozvíme“ a „co si nemáme nechat ujít“, a oblečení moderátorů je oproti roku 2005 výraznějších (křiklavějších) barev. To už je ale téma pro další práci.

Použitá literatura:

- Bartošek, Jaroslav, 2003: *Kultura a technika mluvené řeči*. Univerzita Tomáše Bati, Zlín 2003
- Bartošek, Jaroslav, 2001: *Zpravodajství a publicistika*. SDV 2001
- Bartošek, Jaroslav, 1997: *Žurnalistika*. FF UP, Olomouc 1997
- Čechová, Marie a kol., 1996: *Čeština – řeč a jazyk*. ISV, Praha 1996
- Jančáková, J., Komárek, M., Uličný, O., 1993: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. FF UK, Praha 1995
- Jílek, Viktor, 2004: *Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace*. UP, Olomouc 2004 (<http://zurnalistika.upol.cz/jilek/psana.doc>.)
- Jiráček, Jan, Köpplová, Barbara: *Média a společnost*. Portál, Praha 2003
- Kraus, Jiří: *Rétorika a řečová kultura*. Univerzita Karlova, Praha 2004
- Kol. autorů, 2001: *Čeština doma a ve světě 3 a 4/2001*. Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK
- Kol. autorů, 2002: *Encyklopedický slovník češtiny*. Lidové noviny 2002
- Kol. autorů, 1999: *Pravidla českého pravopisu*. Ústav pro jazyk český AV ČR, Fortuna 1999
- Osvaldová, Barbora a kol., 2001: *Zpravodajství v médiích*. Karolinum, Praha 2001
- Mallette, Malcolm F., 1994: *Příručka pro novináře střední a východní Evropy*. Syndikát novinářů České republiky, Praha, 1994
- McQuail, Denis, 1999: *Teorie masové komunikace*. Portál 1999
- Osvaldová, Barbora, Halada, Jan a kol., 1999: *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Libri, Praha 1999
- Ruß-Mohl, Stephan, Bakičová, Hana, 2005: *Žurnalistika*. Grada, Praha 2005
- Volek, Jaromír, 1998 : *Úvod do komunikačních studií*. FSS MU, Brno 1998
- Thompson, John B., 2004: *Média a modernita*. Karolinum, Praha 2004
- Vybíral, Zbyněk, 1997: *Úvod do psychologie komunikace*. Gaudeamus, Hradec Králové 1997
- Zima, Petr a kol., 1999: *Komunita a komunikace*. Sofis, UK IZV, 1999